

Vybrané otázky normativní úpravy a aplikační praxe obecných polehčujících okolností v Československu 1918–1938. 1. Normativita, její evoluce a kontext¹
Selected issues of normative adjustments and application practice of general extenuating circumstances in Czechoslovakia 1918–1938. 1. Normativity, its evolution and context

Jiří Šouša jr. – Vladimír Feřbaba – Martin Neumann – Adéla Jevčáková

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Anotácia

Série článků se zabývá právní úpravou obecných polehčujících okolností jako významného trestněprávního institutu ovlivňujícího zejména výši ukládaného trestu v meziválečném Československu v letech 1918–1938. Podává rozbor a analýzu jak tehdejší normativní podoby zkoumaných institutů, tak pilotně i jejich aplikace v rámci rozsáhlé sondy do rozhodovací praxe československých soudů. Přitom si všímá koncepčních rozdílů ohledně obecných polehčujících okolností a jejich uplatňování v právu českých zemích a v právu účinném na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, kdy se v důsledku právního pluralismu lišila podoba trestního práva v různých teritoriích ČSR, což ovlivňovalo nejen obecně závazné normativní akty, nýbrž rovněž právě rozhodovací činnost a podobu tzv. živého práva a tím i právní jistotu a legitimní očekávání. Série článků upozorňuje na shody a rozdíly v identifikaci obecných polehčujících okolností v českých zemích a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, na důsledky, k nimž to vedlo při jejich uplatňování v praxi včetně nedostatků a chyb. Upozorňuje též na dobové interpretační zásady související s aplikací norem a principů obecných polehčujících okolností a šířeji trestního práva v letech 1918–1938, na prvky podobnosti a příp. možné unifikace v rámci soudních rozhodnutí o obecných polehčujících okolnostech i na rozdíly mezi teoriemi a normami na straně jedné a skutečnou rozhodovací činností týkající se (nejen) obecných polehčujících okolností v dobovém trestním právu na straně druhé. Přitom neopomíná ani vliv mimoprávních, především politických hledisek na tuto rozhodovací praxi. Příspěvek tím nejen zevrubně přibližuje historické kořeny jednoho z důležitých právních institutů existujících v právu ČR a SR dodnes, nýbrž umožňuje i lépe poznat, jak tehdy právní řád skutečně fungoval. Z důvodu rozsahu je text rozdělen do dvou na sebe navazujících článků, z nichž jeden se věnuje normativní podobě a druhý aplikační praxi týkající se zkoumané problematiky. Tento první článek představuje právní úpravu a jurisprudenci ohledně obecných polehčujících okolností v českých zemích a na Slovensku mezi lety 1918–1938 ve vztahu k recepci a vývoji trestněprávních předpisů regulujících v meziválečné ČSR obecné polehčující okolnosti.

Annotation

The series of articles deals with the legal regulation of general mitigating circumstances as an important criminal law institute influencing especially the amount of punishment imposed in interwar Czechoslovakia in 1918–1938. It provides an analysis of both the normative form of the institutes

¹ Tento článek vznikl v rámci projektu č. 260 621 Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích Specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy, Jiří Šouša jr. působí jako docent na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kde je vedoucím Centra právněhistorických studií HÚ AV ČR a PF UK, Vladimír Feřbaba je doktorandem na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Martin Neumann je studentem 5. ročníku magisterského studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, Adéla Jevčáková je studentkou 5. ročníku magisterského studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

examined at the time and their application in a pilot study of the decision-making practice of the Czechoslovak courts. In doing so, it notes the conceptual differences regarding the general mitigating circumstances and their application in the law of the Czech lands and in the law in force in the territory of Slovakia and Subcarpathian Rus, when, as a result of legal pluralism, the form of criminal law differed in the various territories of the Czechoslovakia, which affected not only generally binding normative acts, but also the very decision-making and the form of the so-called living law, and thus legal certainty and legitimate expectations. The series of articles draws attention to the correspondences and differences in the identification of general mitigating circumstances in the Czech lands and in Slovakia and Subcarpathian Rus, and to the consequences that this led to in their application in practice, including shortcomings and errors. It also draws attention to the contemporary principles of interpretation related to the application of the norms and principles of general mitigating circumstances and, more broadly, of criminal law in the years 1918–1938, to the elements of similarity and possible unification within the judicial decisions on general mitigating circumstances, as well as to the differences between theories and norms on the one hand and the actual decision-making concerning (not only) general mitigating circumstances in contemporary criminal law on the other. In doing so, it does not neglect the influence of extra-legal, especially political, considerations on this decision-making practice. The series of articles thus not only provides a thorough introduction to the historical roots of one of the important legal institutes still existing in the law of the Czech Republic and Slovakia today, but also enables a better understanding of how the legal order actually functioned at that time. Due to its size, the text is divided into two consecutive articles, one of which is devoted to the normative form and the other to the application practice related to the issue under study. This first article first presents the legislation and jurisprudence on general mitigating circumstances in the Czech lands and Slovakia between 1918-1938 in relation to the reception and development of criminal law regulations governing general mitigating circumstances in the interwar Czechoslovakia.

Klíčové slová

Trestní právo, obecné polehčující okolnosti, mimořádné snížení trestní sazby, Československo, právní historie, soudy, rozhodování

Key words

Criminal law, general mitigating circumstances, extraordinary sentence reduction, Czechoslovakia, legal history, courts, decision-making

Úvod

Právo je jedním z těch specifických normativních systémů a nástrojů, jímž je určen, vedle dalších funkcí, jako jejich úkol rovněž zajistit dodržování pravidel a zásad jednání a vymezit řádné chování, konání i nekonání, když tato pravidla a zásady jsou identifikovány k tomu určenými subjekty v daném místě a čase jako natolik významné, že vyžadují intenzivní ingerenci za účelem jejich realizace. Zároveň se však většinové mínění odborné i laické veřejnosti v současnosti shoduje na tom, že by právní regulace a její podoba měly být rozumné, přiměřené² a limitované mírou jejich skutečné potřeby. Za vyjádření tohoto přesvědčení lze v zásadě považovat také notoriety známou myšlenku Georga Jellineka, že: „Právo je minimem morálky.“³

Právo umožňuje porozumět společenskému dění,⁴ neboť je jeho odrazem. I z této příčiny právo neexistuje samo o sobě a pro sebe, je komplementární, prolíná se a navzájem působí s „...řadou mimoprávních, normativních i nenormativních faktorů, např. ekonomických, sociálních, politických, kulturních koncepcí, přístupů a postojů společnosti, orgánů, právnických osob i jednotlivců, je ovlivněno rozvojem technologií i různými dalšími skutečnostmi ...“⁵ Proto je pro vědecké zkoumání práva i pro správnou a efektivní tvorbu, aplikaci a interpretaci práva vždy důležitá komplexnost pohledu včetně akcentu minulosti.⁶ Stejně jako další normativní systémy se právo (a to nejen jeho faktická podoba, ale již samotná právní normativita) proměňuje podle místa a času při působení různých vlivových faktorů včetně utilitárních zájmů skupin či zájmů a emocí jednotlivců.⁷ Ostatně již výše zmíněný Georg Jellinek, ač pozitivista, byl toho názoru, že právní normy jsou výsledkem vývoje společnosti.⁸

Ještě výrazněji význam externích vlivů na právo, jeho proměn, stejně jako účelovost práva jako prostředku transformace společnosti a jako produktu vůle akcentovali stoupenci sociologického přístupu k právu. Jeden z nejvýznamnějších představitelů tohoto právněfilozofického směru uvažování Rudolf Jhering, např. explicitně napsal, že všechny výdobytky, které byly právem reflektovány (výslovně přitom zmínil např. zrušení nevolnictví či svobodné pozemkové vlastnictví, neboť právní koncepce rovně chráněného a svobodného vlastnického práva u nemovitostí, řazená minimálně v euroatlantickém prostoru v 21. století mezi práva ústavně chráněná, vznikla ve své dnešní podobě ve skutečnosti historicky až relativně pozdě) musely být v dějinách vybojovány za použití úsilí lidí.⁹

² Přiměřené v nejširším slova smyslu, ačkoliv zásada proporcionality v soudních rozhodnutích se objevuje již historicky. Např. již za první republiky soudnictví znalo obdobu zásady proporcionality, totiž princip úměrnosti, která ovšem nebyla zdaleka tak sofistikovaně rozpracována, jako je tomu dnes. Viz ŠEJVL, M. *Zásada úměrnosti v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího správního soudu*. In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 265. ISBN 978-80-200-3193-8.

³ JELLINEK, G. *Die sozioethische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe*. 2. durchgesehene Auflage. Berlin: Verlag von O. Häring, 1908, s. 45. G. Jellinek použil přitom doslovně označení etické minimum.

⁴ ČAPÍKOVÁ, S. *Sociologia práva v kontextekritické analýzy práva*. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 18. ISBN 978-80-7552-950-3.

⁵ ŠOUŠA, J. *Pokusy o zavedení principu zásluhovosti do státní služby a další reformy v právní úpravě státního civilního úřednictva v letech 1918–1938*. In: Kober, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 141. ISBN 978-80-200-3193-8.

⁶ GÁBRIŠ, T. *Úvod*. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 14. ISBN 978-80-7552-950-3.

⁷ GÁBRIŠ, T. *Iusmarxismus ako právny realizmus*. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 37. ISBN 978-80-7552-950-3.

K významu osobnosti v perspektivě dějinného vývoje viz např. BARTA, M.; KOVÁŘ, M. a kol. *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha: Academia, 2017, s. 19. ISBN 978-80-200-2716-0.

⁸ JELLINEK, G. *Die sozioethische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe*. 2. durchgesehene Auflage. Berlin: Verlag von O. Häring, 1908, s. 45–46. Rovněž např. při vzniku státu akcentoval G. Jellinek faktický stav. Viz PAVLÍČEK, V. *O kontinuitě a diskontinuitě. Právní praxe*, roč. 41, č. 4 (1993), s. 194. ISSN 12100900.

⁹ JHERING, R. von. *Der Kampf ums Recht*. Wien: Verlag der G. J. Manzschens Buchhandlung, 1872, s. 15.

Proto, ačkoliv činnost právníků, včetně jurisprudence, logicky směřuje primárně do přítomnosti a budoucnosti, lze díky poznání právní úpravy a aplikační praxe minulosti v kontextu společenské evoluce nejen identifikovat kořeny současných právních institutů a jejich principů, ale i jejich příčiny, vyplnit bílá místa, „doplnit podklady pro přiléhavou diachronní komparaci“¹⁰ z hlediska funkčnosti a účelnosti a za pomoci této diachronní komparace pak zvažovat případnou koncepční inspiraci historické juristické úpravy a interpretace a aplikace práva *pro futuro* směrem k funkčnímu, racionálnímu, hospodárnému a spravedlivému právnímu systému, který má být jedním z pilířů, na nichž stojí *bonum commune*.¹² V tomto inspirativním, nebo v některých případech naopak varujícím, ohledu může být pro dnešní právo zajímavé zejména poznání právního řádu 19. a 20. století.¹³

K maximalizaci míry využitelnosti poznatků z dějin právního řádu pro účely právní úpravy konkrétního institutu, pravidla či otázky *de lege lata* či *de lege ferenda* je vhodné identifikovat nejen normativní podobu předmětné historické právní úpravy, tedy texty právních předpisů a dalších závazných právních aktů, ale, pokud možno, pokusit se zjišťovat rovněž to, jak a nakolik tato normativita fungovala v právní každodennosti. Tedy jak byly psané normy a principy aplikovány a vykládány, do jaké míry se odlišovalo živé právo (*law in action*) od psaného práva (*law in books*), a to právě i v kontextu a relevanci externího, mimoprávního rámce dobové právní úpravy.¹⁴ Důvodem snahy o prohloubení výzkumného zájmu též o judikaturu v dějinách může být i v současnosti stále rostoucí význam soudních rozhodnutí pro reálnou podobu právní praxe. Tento nárůst důležitosti soudních rozhodnutí, které „dnes ovlivňují budoucí výstupy aplikační praxe, resp. živé právo již téměř stejně významně, jako to činí právní předpisy,“¹⁵ je způsoben mj. i postupujícím vzájemným ovlivňováním a transferem různých právních systémů. V tomto ohledu jde o jeden z dalších důsledků globalizačních procesů.

Jiným důvodem může být např. úroveň péče věnované v postmoderní době občas uspěchanému procesu normotvorby v souvislosti s hypertrofií zákonů a dalších právních předpisů a rovněž postmoderní, dnes existující, nedůvěra v normotvorbu, ovlivněná jistým oslabováním konsenzuálního a dlouhodobě koncepčního přístupu k tvorbě nejen zákonů, ale k legislativní strategii jako takové, kdy

¹⁰ K pojmu diachronní komparace viz Kysela, J. Prosincová ústava v kontextu diachronní komparatistiky. *Právník*, roč. 156, č. 12 (2017), s. 1043–1059. ISSN 0231-6625.

¹¹ ŠOUŠA, J. jr. *Normy, jejich výklad a aplikace v českých dějinách 18.–20. století aneb Namísto úvodu*. In: ŠOUŠA, J. jr. a kol. *Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023, s. 12. ISBN 978-80-246-5833-9.

¹² Ostatně dodnes známá Celsova definice vymezila samotné právo tak, že „*ius est ars boni et aequi*.“ BLAHO, P.; SKŘEJPEK, M.; VAŇKOVÁ, J.; ŽYTEK, J. (překlad a ed.). *Digesta, neboli Pandekty: vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: fragmenta selecta*. Svazek I. = Tomus I. Kniha I. –XV. = Liber I–XV. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 124–125. ISBN 978-80-246-3063-2.

¹³ To ostatně vyplývá i z rozhodovací praxe Ústavního soudu České republiky. Ten v odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 77/97, dokonce, v rámci své interpretace historie, uvedl, že právní principy občanského práva za platnosti a účinnosti Všeobecného občanského zákoníku rakouského (dále též jen „ABGB“) odpovídají demokratickým hodnotám a jsou využitelné dodnes, především při existenci mezer v zákoně. Byť lze mít jistě oprávněně považovat takovou tezi za poměrně kontroverzní pro výrazné zjednodušení, neboť se principy ABGB lišily v místě a čase a jistě všechny právní principy (např. rodinného práva), z něj úplně konstruktivně demokratického státu neodpovídají, jde o jeden z příkladů ukazujících, nakolik je právo 19. a 20. století dodnes předmětem, s nímž je justice konfrontována.

¹⁴ POUND, R. *Law in Books and Law in Action*. *American Law Review*, vol. 44, no. 1 (1910), s. 12–36.

¹⁵ ŠOUŠA, J. jr. *Normy, jejich výklad a aplikace v českých dějinách 18.–20. století aneb Namísto úvodu*. In: ŠOUŠA, J. jr. a kol. *Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023, s. 10; KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*, Praha: Karolinum, 2002, s. 263. ISBN 80-246-0483-3.

tato nedůvěra bývá nezřídka spojená s k představami o imanenci judikativní nadřazenosti.¹⁶ Nárůst kvantitativní autoritativní judikatury, nadto té s precedenčními prvky, jde přitom ruku v ruce s nárůstem její kreativity.¹⁷

V této souvislosti lze souhlasit s konstatováním, že „vztah mezi psaným právem a jeho interpretací a aplikací a povaha rozhodování jako na jedné straně pouhého vyslovování práva, aplikace norem a pouček na praktické příklady¹⁸, na straně druhé jako delegované tvorby druhotných norem na základě zákonů jakožto prvotních norem,¹⁹ kdy mezi těmito dvěma pohledy stojí teze o srovnání konkrétního případu s obecnou normou, které může, ale nemusí mít normativní relevanci, a to podle aplikujícího subjektu a okolností,²⁰ náleží mezi velké právněfilozofické otázky, jež mají ovšem zcela reálné, významné dopady v právní každodennosti.“²¹ Nejsnáze lze historickou podobu a případnou funkčnost koncepcí zakotvených v normativních či vědeckých textech a rovněž otázku míry vázanosti aplikace a výkladové praxe psaným právem identifikovat na dílčích právních institutech. Mezi významné parciální právní instituty, jež mohou být pro tento účel zajímavými, protože je znal již právní řád 19. a 20. století a přetrvávaly (nejen) v českém i slovenském právním řádu do současnosti, náleží v rámci odvětví trestního práva i obecné polehčující okolnosti.

Tato série dvou článků si vytkla za svůj první cíl výzkumu uskutečnit sondu do zákonné úpravy a též do judikatury v meziválečném Československu v letech 1918–1938 ohledně obecných polehčujících okolností a zamyslet se nad tím, jak jejich dobová československá právní úprava vypadala a jak s nimi pracovala tehdejší soudní praxe. Dotčena proto bude zčásti i otázka, zda soudy při aplikaci norem právních předpisů týkajících se obecných polehčujících okolností vždy postupovaly pouze striktně textualisticky, podle doslovného znění normy, anebo, byť i v rámci právního konvencionalismu,²² ať již přiznaně či nepřiznaně, hrála při interpretaci a aplikaci práva roli též analogie, principy, úvahy soudců apod., jež mohly plynout mj. i ze subjektivního předvedění a předporozumění jednotlivých nositelů úřadu, *in eventum* z jiných subjektivních či objektivních okolností. Otázka aplikace práva a vázanosti soudů právními předpisy se v poslední době stala předmětem zájmu především teorie práva, zmínit lze

¹⁶ ONDŘEJKOVÁ, J. *Vnější limity soudcovské interpretace a argumentace*. Praha: Leges 2018, s. 12. ISBN 978-80-7502-258-5.

¹⁷ KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*, Praha: Karolinum, 2002, s. 279.

¹⁸ BULÍN, H. ml. *Právní teorie a praxe*. Praha – Brno: Orbis 1932, s. 22–23.

¹⁹ BULÍN, H. ml. *Právní teorie a praxe*. Praha – Brno: Orbis 1932, s. 8, 26, 42–43.

²⁰ WEYR, F. Příspěvek k theorii aplikace práva. In: *Časopis pro právní a státní vědu*. roč. 2. č. 3 (1919), s. 120 a 123.

²¹ ŠOUŠA, J. jr. Normy, jejich výklad a aplikace v českých dějinách 18.–20. století aneb Namísto úvodu. In: Šouša, J. jr. a kol. *Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023, s. 11.

²² K vymezení právního konvencionalismu v současné české právní teorii viz např. Blažková, K. *Teorie soudcovského rozhodování se zřetelem k praxi českých soudů*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2021, s. 46.

však i nově se objevující příspěvky z právní historie,²³ ovšem obecné polehčující okolnosti²⁴ a jejich aplikační praxe takovým způsobem ještě zpracovány nebyly.

²³ KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*, Praha: Karolinum, 2002

KÜHN, Z. Ideologie aplikace práva v době reálného socialismu. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (ed.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009, s. 60–92. ISBN 978-80-210-4844-7

KÜHN, Z. Právotvorba soudcovská. In: GERLOCH, A., KYSELA, J., KÜHN, Z., WINTR, J., TRYZNA, J., MARŠÁLEK, P., BERAN, K. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI 2008, s. 86–110. ISBN 978-80-7357-362-1

VEČEŘA, M., HURDÍK, J., HAPLA, M. a kol. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta 2015. ISBN 978-80-210-8074-4

VEČEŘA, M. *Soudcovské dotváření práva*. In: GERLOCH, A.; WINTR, J.; TRYZNA, J. (ed.). *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk 2012, s. 221–234. ISBN 978-80-7380-388-9;

DOBROVIČOVÁ, G., BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M. (eds.). *Súdná moc v právním štáté. Pocta Alexandrovi Bröstlovi k 70. narodeninám*. Košice: Šafárik Press-Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta 2023. ISBN 978-80-574-0206-0

ONDŘEJKOVÁ, J. *Vnější limity soudcovské interpretace a argumentace*. Praha: Leges 2018, s. 12; KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*, Praha: Karolinum, 2002

BOBEK, M. *O odůvodňování soudních rozhodnutí*. *Právní rozhledy*. roč. 18, č. 6 (2010), s. 204–211.

ISSN 1210-6410.

Z poslední doby z právní historie viz např. PRINC, M. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848–1938 (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer 2015. ISSN 978-80-7478-798-0

ŠEJVL, M. Zásada úměrnosti v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího správního soudu. In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 263-302

STARÝ, M. Judikatura prvorepublikového Nejvyššího správního soudu týkající se neoprávněného užívání šlechtických jmen a titulů a deliktů obdobných. *Právníkové listy*. roč. 2, č. 2 (2019), s. 23–31. ISSN 2533-736X.

BLÁHOVÁ, I. et al. *Jménem republiky!: osm případů zvláště komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1

ŠOUŠA, J. jr. a kol. *Zákony, zákony a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5833-9 ad.

²⁴ To ovšem neznamená, že se literatura normativní úpravě a teorii obecných polehčujících, přitěžujících okolností v prvorepublikovém Československu nevěnovala. Na rozdíl od okolností vylučujících protiprávnost však obecné polehčující okolnosti z let 1918-1938 byly předmětem zájmu spíše v dobové literatuře. Po hříchu však nebyla v jurisprudenci ČR u okolností polehčujících a přitěžujících nikdy akcentována slovenská právní regulace, významně odlišná oproti úpravě v českých zemích v rámci právního dualismu. Z literatury uvedme kupříkladu: MÍŘICKÁ, A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Praha: Všehrd, 1911; MÍŘICKÁ, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všehrd", 1934; KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935; SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního*. Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920; MÍŘICKÁ, A. *Základní hlediska příprav československých přípravných osnov trestního zákona*. In: *Věstník Československé společnosti pro právo trestní*. Roč. III. č. 1-2. (1927), s. 14-24; PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912; SLÁVIK, M. *Trestný zákoník o priestupkoch, obsažených v zákonných článkoch uhorských, menovite: XL: 1879. ATD*. Myjava: Tlačou a nákladem Daniela Pažického, 1923. Z novějších právních a právněhistorických textů, dotýkajících se tématu lze zmínit např. OBHLÍDALOVÁ, R. *Okolnosti polehčující a přitěžující*. Bakalářská práce. Bankovní institut VŠ, Praha 2013; Bartošová, S. *Změny v trestním právu v první ČSR*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Právnická fakulta, Plzeň, 2014; POVAŽAN, M. *Trestné soudnictví a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku*. In: VOJÁČEK, L., SALÁK, P., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 230. ISBN 978-80-210-6814-8; KREJČÍŘIKOVÁ, K. Sankce a zákon o trestním soudnictví nad mládeží (č. 48/1931 sb. z. a n.). In: *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010, s. 1132-1140. ISBN 978-80-210-5151-5; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník komentář, I. Díl*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN: 978-80-7400-109-3; JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 449. ISBN 978-80-7502-380-3; ROBERTS, J. V. *Aggravating and mitigating factors at sentencing: towards greater consistency of application*. *The Criminal law review*. Issue 4 (2008), p. 264-276. ISSN 0011-135X.

Za druhé je při našem zkoumání předmětné otázky položen akcent rovněž na problém materiální kontinuity československého práva v letech 1918–1938 s předchozím právním řádem u obecných polehčujících okolností, totiž na skutečnost právního pluralismu, a to nejprve právního trialismu²⁵ a posléze dualismu, kdy na území Československa platily různé právní řády a až do konce první ČSR v řadě otázek nedošlo k unifikaci. Můžeme hovořit o specifické, právní koncepci „jedna země, dva systémy“ na československý způsob. Právní úprava obecných polehčujících okolností, jak bude podrobněji ukázáno dále, se totiž v obou úpravách (bývalé rakouské a bývalé uherské) dost významně lišila a k jejich úplnému sjednocení do roku 1938 nedošlo.

Pokusíme se tedy rovněž identifikovat, jak vypadala československá právní úprava regulující obecné polehčující okolnosti původem z právní úpravy českých zemí a jak ta pocházející z právní úpravy Slovenska a Podkarpatské Rusi. Pokusí se rovněž alespoň dílčím způsobem ukázat, jak justiční soustava pracovala v 20. a 30. letech 20. století s těmito ustanoveními právních předpisů v praxi. Vzhledem k povaze odborných článků jde o pilotní výzkum zkoumané otázky, který nabízí prostor pro další bádání.

Výše v textu predestřeným cílům odpovídá i struktura série článků. Nejprve bude stručně zmíněna otázka recepce a právního pluralismu a zmapováno a analyzováno normativní a doktrinální pojetí obecných polehčujících okolností v obou v Československu recipovaných systémech a následně je v návaznosti na historickou a kritickou analýzu norem a přístupu právní vědy a justice provedena kritická analýza ve spojení s metodou kvalitativní sondy empiricky zjištěné aplikační praxe, Metody kvalitativní sondy a historické a kritické analýzy jsou doplněny podpůrně využitím metod komparace, deskripce, logické dedukce a indukce a obecné analytické metody při zkoumání vztahů mezi normativou, doktrínou a judikaturou. Zvoleny byly záměrně instituty obecné části trestního práva hmotného, které zároveň mají přesah do současného práva a jejich teoretické a historické kořeny tak mají bytostně aktuální rozměr.

Jako zdroj kvalitativní sondy jsme nejprve vyšli z přehledu rozhodnutí dotýkajících se zkoumané materie, které byly takto identifikovány Nejvyšším soudem ČSR v Brně ve Vážného sbírkách soudních rozhodnutí, vzhledem k tomu, že takové případy prošly několika stupni soudní soustavy a bylo tedy možno předpokládat, že budou lépe odrážet případná odlišná pojetí či integrační tendence. Protože se však ukázalo, že uvedený přehled zahrnuje jen nevelkou část použitelných rozhodnutí a zároveň, že existoval, minimálně u obecných polehčujících (a přitěžujících) okolností, výrazný rozdíl technicko-organizačního přístupu senátů Nejvyššího soudu rozhodujících věci ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, kdy tyto senáty si ponechávaly rozsudky a usnesení nižších soudů, zatímco senáty Nejvyššího soudu rozhodující věci z Čech, Moravy a Slezska spíše nikoliv, byla provedena podrobnější sonda do rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a dále do praxe Vrchního zemského soudu v Praze a Krajského (zemského) soudu v Praze, a to z období 20. i 30. let 20. století, nacházející se v Národním archivu, resp. ve Státním oblastním archivu v Praze.

1. Základní představení právní úpravy a jurisprudence ohledně obecných polehčujících okolností v českých zemích a na Slovensku mezi lety 1918–1938

1.1. Otázka recepce, modernizace a unifikace trestněprávních předpisů regulujících v meziválečné ČSR obecné polehčující okolnosti

Jak již bylo zmíněno v úvodní části, vznikem Československa v roce 1918 došlo v oblasti československého právního řádu k recepci a tím i k materiální (obsahové) kontinuitě práva a správy, kdy se sice formálně jednalo o nové, československé právo, avšak ve skutečnosti na území českých zemí platilo bývalé právo rakouské, vnitřně pak v řadě subtilnějších právních otázek (zejm. správního práva) se lišící s ohledem na zemské zákony české, moravské a slezské. Na území Slovenska a Podkarpatské

²⁵ Podrobněji viz dále v textu.

Rusi zůstalo v platnosti bývalé uherské právo. Hovoříme o právním pluralismu. Určitou dobu po připojení Hlučínska šlo o trialismus,²⁶ jinak o právní dualismus. Ústavněprávním titulem tohoto stavu byl zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. z 28. 10. 1918, o zřízení samostatného státu československého, neboť měl sílu ústavního zákona. Konkrétně byly takovým titulem recepční normy, jež byly obsaženy v ustanovení čl. 2 a 3 tohoto zákona.²⁷

Tento zákon můžeme považovat za ohniskový předpis,²⁸ neboli grundnormu nově vzniklého státu. Byl tedy pro koncepci právního pluralismu zásadní, byť byl doplněn dalšími kontinuitními a diskontinuitními normami, např. čl. I a IX zákona č. 121/1920 Sb. z. a n. z 29. 2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, jež přinesly kontinuitu zákonů, které neodporovaly Ústavní listině ČSR z roku 1920 a diskontinuitu všech dosavadních ústavních zákonů. Samozřejmě s nevyslovenou, ale trvající výjimkou pro ohniskovou normu nového státu a jeho právního řádu – zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. z 28. 10. 1918, který zůstal účinný nadále.

Existence právního pluralismu v mladém Československu byla rychlým a na první pohled užitečným řešením okamžité potřeby zajistit existenci, vymáhání a tím i dodržování práva na celém československém státním území (a z hlediska působnosti mnoha právních předpisů včetně trestněprávních²⁹ i mimo ně). To přiznal i tvůrce předpisu, Alois Rašín ve svých Pamětech, v nichž uvedl, že „zákonem tímto mělo být zamezeno, aby se celá státní správa nezastavila a aby se 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo“.³⁰ Na druhou stranu s sebou tento právní pluralismus přinesl

²⁶ Na základě čl. 83 Versailleské mírové smlouvy se součástí Československa stalo Hlučínsko, kde platilo do připojení k ČSR německé (a v rámci něj nadto ještě pruské) právo, které podle § 2 zákona č. 76/1920 Sb. z. a n. ze dne 30. 1. 1920, o inkorporaci kraje Hlučínského, zůstalo v platnosti, pokud nebylo v rozporu s změnou státní svrchovanosti a pokud nebylo zrušeno či změněno československými právními předpisy. To se stalo např. nařízením č. 152/1920 Sb. z. a n. z 11. 3. 1920, jímž se upravuje soudnictví a rozšiřuje působnost zákonů a nařízení z oboru soukromého práva a soudní správy v územích postoupených Československé republice podle mírových smluv, podle jehož § 2 byla na Hlučínsku zavedena platnost hmotného i procesního práva trestního i občanského, práva obchodního, insolvenčního, soudní organizace, právnických profesí apod., nařízením č. 321/1920 Sb. z. a n. ze 4. 5. 1920, kterým se upravuje správa veřejná mimo soudní správu a rozšiřuje působnost československých zákonů a nařízení z oboru oné správy na Hlučínsku bylo recipováno s výjimkami správní právo a veřejná správa, konkrétně státní správa a samospráva, sociální pojištění, školství, zásobování, horní právo, pozemková reforma, zčásti i finanční právo. Byla zde zavedena § 1 tohoto nařízení i platnost zemských slezských zákonů a nařízení. Vojenská správa historických zemí pak byla inkorporována nařízením č. 456/1920 Sb. z. a n. z 27. 7. 1920. Samozřejmě pak na Hlučínsku platily i všechny československé předpisy nově přijaté. Viz ŠTOPL, J. *Dualismus právního řádu v meziválečném Československu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno, 2021, s. 26–27 a GÁBRIS, T. *Unifikácia rozhodovania o nárokoach proti státu v prvej Československej republike* (zákon č. 4/1918 Zb. z. a n.). In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 244–245. Podrobněji k problematice právního trialismu viz např. STARÝ, M. *Právní trialismus Československé republiky: k otázce recepce německého práva*. In: MIČKOVÁ, Z. (ed.). *100 rokov od vzniku ČSR: zborník príspevkov zo IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie "Banskobystrická škola právnych dejín", konanej v dňoch 22. – 23. marca 2018 na pôde Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 70–79. ISBN 978-80-557-1490-5.

²⁷ K recepčnímu zákonu z poslední doby viz např. VOJÁČEK, L. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-185-9 nebo HORÁK, O. *Vznik Československa a recepce práva*. K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu. *Právněhistorické studie*. roč. 38. č. 1. (2007), s. 153–169. ISSN 0079-4929.

²⁸ Viz např. PAVLÍČEK, V. *O kontinuitě a diskontinuitě*. *Právní praxe*, roč. 41, č. 4 (1993), s. 194.

²⁹ Viz např. § 7–9 uherského trestního zákona zák. čl. V/1878.

³⁰ RAŠÍN, A. *Paměti Dra Aloise Rašína*. Praha: Lad. Rašín, 1929, s. 216. Srov. HORÁK, O. *Vznik Československa a recepce práva*. K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu. *Právněhistorické studie*. roč. 38. č. 1. (2007), s. 153 a též ŠOUŠA, J. *Právní*

širokou škálu problémů včetně obtíží aplikačních, jež vedly mj. k oslabení právní jistoty a legitimního očekávání rovnosti recipientů práva. Toho si byli vědomi ostatně i tehdejší právníci včetně Rašína, takže v recepčních normách zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. z 28. 10. 1918 se explicitně psalo, že zůstávají dosavadní právní předpisy v platnosti prozatím. Počítalo se se sjednocováním a rekodifikací práva.

Přestože však „od počátku republiky se datují snahy o odstranění duality právního řádu a jeho modernizaci“,“³¹ přetrval právní pluralismus v Československé republice velmi dlouho a zásadní komplexní sjednocení právního řádu přinesla až tzv. právní dvoutletka v letech 1948–1950³² a následující vývoj.³³ Svůj vliv na to měly mj. i historické události. Tak např. ve 20. letech 20. století docházelo k nejintenzivnější zákonodárné činnosti těsně po vzniku státu v letech 1919 a 1920,³⁴ kdy nový stát zajišťoval své fungování a vzedmutá revoluční vlna po Evropě měla za následek politickou poptávku po změnách a reformách. Naopak již Národnímu shromáždění předložený návrh občanského zákoníku z roku 1937 nebyl přijat pod vlivem mimořádných událostí konce 30. let 20. století, směřujících k Mnichovskému paktu a k 2. světové válce.

To, co bylo řečeno výše pro právní řád obecně, platilo více či méně v jednotlivých právních odvětvích. Zatímco se právní sjednocení v letech 1918–1938 v ČSR nakonec zdařilo v oblasti ústavního práva, veřejné správy a justice, bylo trestní právo odvětvím, kde došlo do konce 1. Československé republiky k unifikaci jen v dílčích částech a institutech. Trestní právo ve zkoumaném období a jeho jednotlivé instituty, včetně obecných polehčujících okolností, tedy byly obsahově určeny do značné míry odlišným

úprava amnestie v letech 1918–1953 v českých zemích. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2019, s. 90. ISBN: 978-80-7415-192-7.

³¹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 402. ISBN 978-80-87212-39-4.

³² K právní dvoutletce z poslední doby BLÁHOVÁ, I.; BLÁŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Právní dvoutletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.

³³ Ohledně unifikace a problémů jež přinesla včetně aplikační praxe srov. např. GÁBRIŠ, T. *Unifikácia rozhodovania o nárokoch proti štátu v prvej Československej republike* (zákon č. 4/1918 Zb. z. a n.). In:

KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 241–261;

GÁBRIŠ, T. Unifikační snahy v prvej ČSR a mezivojnové Evrope. *Právněhistorické studie*. roč. 39, Praha: Karolinum, (2007), s. 193–208, ISSN 0079-4929;

GÁBRIŠ, T. Revízia vecného a záväzkového práva v procese unifikácie československého občianskeho práva v rokoch 1918–1938. In: DVOŘÁK, J.; MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha:

Wolters Kluwer, 2011, s. 105–129. ISBN, 97880-7357-753-7;

LACLAVÍKOVÁ, M. Riešenie problému unifikácie a kodifikácie súkromnoprávných noriem v mezivojnovom Československu a Polsku. In: SCHELLE, K. (ed.). *Vývoj právních kodifikací: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 187–219. ISBN 80-210-3610-9;

ŠOUŠA, J. Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918–1938. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1939) a jejich místo ve střední Evropě*. Sv. 2. Praha: Karolinum, 2010, s. 877–916. ISBN 978-80-246-1718-3;

SKŘEJKOVÁ, P. Bemühungen um die Vereinheitlichung und Modernisierung des Privatrechts in der Tschechoslowakischen Republik in der Zwischenkriegszeit mit Bezug auf das ABGB. In: DÖLEMEYER, B.; MOHNHAUPT, H. (hrsg.). *200 Jahre ABGB (1811–2011). Die österreichische Kodifikation im internationalen Kontext*. Frankfurt am Main: Klostermann, 2012, s. 255–276, ISBN 978-3-465-04141-2;

LUBY, Š. Unifikační snahy v oblasti československého soukromného práva v letech 1918–1948. *Právní obzor*, roč. 50. č. 6 (1967), s. 571–586. ISSN 0032-6984.

³⁴ ŠOUŠA, J. Antonín Švehla a pozapomenuté diskuze, osnovy a návrhy realizovaných i nerealizovaných zákonodárných projektů jeho doby. *Právněhistorické studie*. roč. 53. č. 3 (2023), s. 156. ISSN 0079-4929.

právním řádem v českých zemích na straně jedné a na Slovensku a Podkarpatské Rusi na straně druhé.³⁵ Zatímco v českých zemích byla u obecných polehčujících okolností v roce 1918 převzata úprava založená z hlediska hmotného práva především na zákonu č. 117/1852 ř. z. z 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích³⁶, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi byla převzata uherská úprava obsažená v trestním zákoně o zločinech a přečinech zák. čl. V/1878³⁷ a v trestním zákoně o přestupcích zák. čl. XL/1879.

Rakouský Trestní zákon z roku 1852 byl rozsáhlou novelizací starší kodifikace z roku 1803 a zaváděl trichotomii (tripartici) druhů trestně právních deliktů³⁸ a některé další změny.³⁹ I přes mnohé modernizační prvky, koncepce a zásady nemůže být, proto tento kodex považován za skutečně moderní trestní zákoník. Byl mj. vystavěn na principu individuální trestní odpovědnosti (*societas delinquere non potest*)⁴⁰ a na teorii rozpoznávací a ovládací⁴¹ vůle.⁴² Tzn., že rozhodující z hlediska trestnosti byla subjektivní stránka, zavinění (*mens rea*), vnitřní psychický vztah pachatele k činu, resp. jeho následkům.⁴³ Zejména od 80. let 19. století Trestní zákon z roku 1852 vzhledem k dynamice evoluce společenských vztahů, ale i trestněprávních poznatků značně zastarával, a proto není s podivem, že ještě před zánikem Rakouska-Uherska došlo v Předlitavsku, tedy i v českých zemích k opakovaným snahám o rozsáhlejší novelizaci či přímo rekodifikaci trestního práva hmotného.⁴⁴ Vyjma dílčích úprav, kdy lze pro účely našeho výzkumu zmínit např. § 46 a 52 novely č. 141/1912 ř.z. z 20.7. 1920⁴⁵, však rakouský trestní kodex v českých zemích platil až do roku 1950.⁴⁶ Také v Uhersku, včetně území dnešního Slovenska, bylo do roku 1918 přijato několik klíčových novel Trestního zákona z roku 1878, především zák. čl. XXXVI/1908,⁴⁷ zák. čl. XXI/1913 a tiskový zák. čl. XIV/1914.⁴⁸

Ze systematického hlediska je rovněž již nyní potřeba zmínit, že Trestní zákon z roku 1852 v sobě obsahoval obě části upravující trestní právo hmotné, které byly na Slovensku a v Podkarpatské Rusi rozděleny do dvou kodexů z let 1878–1879. První se vztahovala ke zločinům, druhá pak k přečinům a přestupkům.⁴⁹ Vzhledem ke zkoumání vzájemné interakce právních řádů fungujících v československém dualistickém systému, je na místě upozornit na fakt, že v rámci již zmíněných

³⁵ Adamová, K.; Lojek, A.; Schelle, K.; Tauchen, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Právo*. Praha: Paseka, 2017, s. 547. ISBN 978-80-7432749-0.

³⁶ Dále v textu též jen jako „Trestní zákon z roku 1852.“

³⁷ Dále též jen jako „Trestní zákon z roku 1878“.

³⁸ Miříčka A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Praha: Všehrd, 1911, s. 46.

³⁹ Adamová, K.; Lojek, A.; Schelle, K.; Tauchen, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Právo*. Praha: Paseka, 2017, s. 542.

⁴⁰ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 210.

⁴¹ Prušák, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 66–67.

⁴² Melzer, F. Právní jednání. In: Melzer, F.; Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2014, s. 471–474, ISBN 978-80-7502-003-1.

⁴³ Miříčka, A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Praha: Všehrd, 1911, s. 67.

⁴⁴ Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 35. ISBN 80-210-4056-4.

⁴⁵ Viz Bartošová, S. *Změny v trestním právu v první ČSR*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Právnická fakulta, Plzeň, 2014, s. 29.

⁴⁶ Adamová, K.; Lojek, A.; Schelle, K.; Tauchen, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Právo*. Praha: Paseka, 2017, s. 542–543.

⁴⁷ Worel, O.; Ettel, J.; Milota A. (upr.). *Uherský trestní zákoník*. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 1919, s. 12, 14, 17, 45–47, 72–73 a 133–143.

⁴⁸ Skála, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního*. Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920, s. 82.

⁴⁹ Vojáček, L.; Schelle, K.; Knoll, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 497. ISBN 978-80-7380-257-8.

unifikačních snah spojených s obdobím neoabsolutismu byla stanovena jeho celoříšská působnost.⁵⁰ Jednotné trestní právo hmotné regulované v Trestním zákoně z roku 1852, inklusive obecných polehčujících okolností, tak bylo platné a účinné v českých zemích a na Slovensku od roku 1852 až do nabytí účinnosti uherských zákonů z let 1878–1879.⁵¹

Nežádka bývá uváděno, že s ohledem na jejich pozdější přijetí představovaly uherské trestní zákony z let 1878–1879, recipované v Československu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, modernější model trestního práva než Trestní zákon z roku 1852, který byl základem trestního práva hmotného v českých zemích.⁵² Tato všeobecně platná teze však v případě obecných polehčujících okolností neodpovídá úplně. Vzhledem k tomu, že uherské trestní zákony vycházely stále ještě z klasické školy trestního práva, méně akcentovaly osobu pachatele a další aspekty a, podobně jako rakouský Trestní zákon z roku 1852, zdůrazňovaly represivní funkci trestního práva, a to hlavně u majetkových deliktů.⁵³

Přes uvedené krátkodobé zavedení rakouského trestního práva hmotného na území Uherska, i s ohledem na závěry judexkuriální konference⁵⁴ a na našem výzkumem získané poznatky, lze spíše souhlasit s názorem, že není prokazatelné, že by se uherská trestní soudní praxe⁵⁵ a trestněprávní jurisprudence díky této epizodní a v podstatě, z pohledu uherských elit, vnucené dočasné unifikaci práva výrazněji přiklonila ke koncepcím a právu rakouskému.⁵⁶ Někdy se dokonce uvádí, že rozhodovací praxe uherských soudů v trestních věcech byla naopak přísnější než rakouská justice,⁵⁷ což mělo být dáno tvrdostí výkladu norem aplikujícími soudy.⁵⁸

Svou roli v době první Československé republiky tak při jednotící aplikaci soudů spíše sehrál personální substrát soudů, pozitivistické či jiné přístupy na univerzitách, kde soudci získali své vzdělání, a znalosti toho kterého právního řádu. Obdobný názor zastával i Š. Luby, který uváděl, že v oblasti civilního práva čeští soudci vykonávající svou službu na soudech na Slovensku prosazovali a v praxi nežádka aplikovali rakouské právo. Výslovně přitom zmínil názory soudce Jaroslava Horáka, který vyučoval též na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a který doporučoval, aby čeští právníci aplikovali na Slovensku rakouské právo.⁵⁹

⁵⁰ Čl. I uvozoovacího patentu k Trestnímu zákonu z roku 1852.

⁵¹ MALÝ, K., SIVÁK, F.; ŘEZÁČOVÁ, K. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vyd. Jinočany: H&H, 1993, s. 467. ISBN 80-85467-61-5.

⁵² Viz POVAŽAN, M. Trestné súdnictvo a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 230.

⁵³ POVAŽAN, M. Trestné súdnictvo a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 230.

⁵⁴ Jedinečná právněhistorická edice a publikace viz GÁBRIŠ, T. *Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861: monografická štúdia a historickoprávny komentár*. 2. prepracované vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-8078-601-4.

⁵⁵ K trestnímu soudnictví a trestnímu řízení v Uhersku po roce 1868 srov. např. POVAŽAN, M. Trestné súdnictvo a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 224–241.

⁵⁶ GÁBRIŠ, T. Unifikácia rozhodovania o nárokoch proti štátu v prvej Československej republike (zákon č. 4/1918 Zb. z. a n.). In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 243–244. Srov. též LUBY, Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918–1948. *Právny obzor*. Roč. 50. č. 6 (1967), s. 574–575.

⁵⁷ POVAŽAN, M. Trestné súdnictvo a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 230.

⁵⁸ SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního*. Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920, s. 6.

⁵⁹ GÁBRIŠ, T. Unifikácia rozhodovania o nárokoch proti štátu v prvej Československej republike (zákon č. 4/1918 Zb. z. a n.). In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 243–244. Srov. též LUBY,

V trestním právu je však třeba tyto závěry Š. Lubyho, vycházející z analýzy rozhodnutí v civilních věcech, doplnit a poněkud korigovat a ohledně trestněprávní praxe spíše hovořit o unifikačním vlivu než o aplikaci rakouského práva. Tato odlišnost mezi civilní a trestní justicí mohla být způsobena mj. tím, že i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi existovaly odvětvové trestněprávní kodexy a pro soudce přišedší z českých zemí nebyl tedy takový problém se s jejich normami a principy seznámit a aplikovat je. Z hlediska současných trendů ve výzkumu lze upozornit, že svou roli mohla hrát samozřejmě i dobová supremační povaha kolektivu soudců,⁶⁰ nicméně tyto charakteristické rysy se v dané době v Československu mezi oběma právními systémy nelišily, a i vzhledem k cílům výzkumu byl proto aspekt supremačního vlivu ponechán pro případné budoucí bádání.

Jak již bylo uvedeno výše, měla být recepce práva v ČSR jen dočasným řešením. Rekodifikační snahy po vzniku Československé republiky se týkaly také trestního práva. V první vlně těchto snah vznikla např. v letech 1921–1926 tzv. profesorská osnova trestního zákoníku, která byla publikována,⁶¹ následně pak ve druhé vlně v 30. letech 20. století tzv. ministerská osnova trestního zákoníku.⁶² Ani jedna z osnov se nakonec nepropsala do československého právního řádu. Tyto osnovy a s nimi spojené doprovodné materiály nicméně nabízejí nesmírně zajímavý vhled do dobového doktrinního a praktického přístupu k institutům, které zde budou dále zkoumány.

Změny, jež lze zmínit, protože se dotkly dílčím způsobem obecných polehčujících (a přitěžujících) okolností, byly obsaženy zejm. v § 1 zákona č. 562/1919 Sb. z. a n. ze 17. 10. 1919, o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, v čl. I bodě 5 a čl. II bodě 3 zákona č. 1/1920 Sb. z. a n. z 18. 12. 1919, kterým se mění některá ustanovení trestního řádu z 23. 5. 1873, č. 119 a zákona č. XXIII. z roku 1896, v § 27–28 zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. z 19. 3. 1923, na ochranu republiky⁶³, § 6 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n. z 11. 3. 1931, o trestním soudnictví nad mládeží⁶⁴ a zákon č. 91/1934 Sb. z. a n. z 3. 5. 1934, o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech⁶⁵.

1.2. Normativní podoba obecných polehčujících okolností v českých zemích a na Slovensku v letech 1918–1938

Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918–1948. *Právny obzor*. Roč. 50. č. 6 (1967), s. 573–575.

⁶⁰ Pod tímto pojmem bývá prismatem feministické a postkoloniální koncepce označován čistě mužský a bělošský kolektiv, názorově (a obvykle i původem) reprezentující vyšší sociální vrstvy, což podle uvedených koncepcí způsobuje, že právo není neutrální. Viz ANDRESKA, Z. Intersekcionalní přístup jako výzva feministické kritice práva a jeho úskalí. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 88. ISBN 978-80-7552-950-3 a GÁBRIŠ, T. Súčasnosc' a budúcnosc' kritických pristupov k právu? In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 93 a 104. ISBN 978-80-7552-950-3. Srov. též ŠIMÁČKOVÁ, K.; HAVELKOVÁ, B.; ŠPONDROVÁ P. (eds.) a kol. *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.

⁶¹ MÍŘICKÁ, A. Základní hlediska příprav československých přípravných osnov trestního zákona. *Věstník Československé společnosti pro právo trestní*. Roč. III. č. 1-2. (1927), s. 17. celkem. 14-24. Osnova byla publikována jako *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. II. odůvodnění osnov*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.

⁶² VOJÁČEK, L., SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 499-500.

⁶³ Dále též jen jako „Zákon na ochranu republiky“.

⁶⁴ Dále též jen jako „Zákon o soudnictví nad mládeží“. V poslední době se obsahem tohoto zákona zabývala KREJČÍŘIKOVÁ, K. Sankce a zákon o trestním soudnictví nad mládeží (č. 48/1931 sb. z. a n.). In: *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010, s. 1132-1140. Např. prováděcí nařízení k tomuto zákonu - vládní nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n. z 11. 12. 1931, kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží však nijak dále úpravu týkající se okolností neprecizovalo.

⁶⁵ Dále též jen jako „Zákon o trestu smrti“.

Za polehčující okolnost (stejně jako za okolnost přitěžující) je možné podle trestněprávní jurisprudence považovat takovou skutečnost, která má význam pro posouzení povahy a závažnosti spáchaného činu, poměrů a chování pachatele⁶⁶ a pro dosažení účelu trestu, a proto i pro vyměření trestu. Ve zkoumaném období 1918–1938 byly obecné polehčující (a přitěžující) okolnosti systematicky, ale i obsahově zařazeny k výměře trestu v rámci stanovení trestní sazby soudcem,⁶⁷ přičemž obecné polehčující okolnosti mohly mít význam při výměře trestu pro kterýkoli trestný čin. Kořeny takového pojetí tohoto právního institutu sahají v českých zemích až do období stavovské monarchie.⁶⁸

Stejně tak lze v meziválečném československém právu vnímat jejich jistý potenciál pro zmírnění eventuálních nepřiměřeně tvrdých důsledků trestněprávní represe, byť jejich důsledek se svou intenzitou v jednotlivých případech a regulacích mohl podstatně lišit a rozhodně nelze říct, že by byla v zákonech splněna Beccariova maxima, k níž se ostatně v určité podobě hlásí i trestněprávní doktrína demokratického právního státu. Totiž, že trestní právo by mělo nastoupit až jako *ultima ratio*, protože tresty nevyplývající z absolutní nutnosti jsou projevem krutosti.⁶⁹ Obecné polehčující okolnosti tedy představovaly pomocný nástroj, který soudci rozhodujícímu konkrétní věc dával vodítko při rozhodování o trestu, konkrétně při rozhodování o jeho výměře v rámci obvykle relativně určité zákonné trestní sazby a pachatel trest obvykle zmírňovaly.⁷⁰

V meziválečném období teorie trestního práva hmotného zřetelně rozlišovala a) obecné polehčující okolnosti a b) zvláštní polehčující okolnosti. Také z toho důvodu se věnujeme jen prvé ze jmenovaných množin. Tehdejší významný odborník na trestní právo August Miřička vymezil skupinu obecných polehčujících okolností tak, že: „Všeobecné okolnosti přitěžující nebo polehčující, které zákon příkladem vypočítává způsobem povšechným, t. j. platným pro všechny činy trestné (§ 43 až 47, § 263 a 264) neb aspoň pro celou skupinu trestných činů (srov. § 28 odst. 1 zákona na ochr. rep.). Podle toho, které z nich mají převahu, vyměřuje soudce trest buď přísnější nebo mírnější, zásadně však jen v mezích zákonné sazby (§ 48, 49, 53, 265 tr. z., § 338 tr. ř.). Při tom rozhoduje nejen počet takových okolností, nýbrž i význam každé z nich v případě, o němž jde. Trest dočasněho žaláře má za přitěžujících okolností být kromě toho ztížen jedním nebo několika způsoby v § 19 uvedenými (§51).“⁷¹ Naopak ohledně zvláštních polehčujících okolností napsal, že jsou to okolnosti „... takové, které zákon uvádí u jednotlivých činů trestných. Zpravidla s nimi spojuje jinou sazbu trestní (na př. § 86, 126, 167, 179, 191–195).“⁷²

Struktura právní úpravy obecných polehčujících okolností v Trestním zákoně z roku 1852, účinném za 1. ČSR v českých zemích, reflektovala složitost a nedokonalou systematiku tohoto zákona. Na druhou stranu zřetelně ukazuje, že se jednalo o pozůstatek systematické podoby dřívějších úprav 18. a 19. století. Právní úprava tohoto právního institutu i jeho aplikační pravidla byly totiž roztrženy mezi obě

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 449.

⁶⁷ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný.* Praha: Všeherd, 1912, s. 227. V dnešní teorii OBHLÍDALOVÁ, R. *Okolnosti polehčující a přitěžující.* Bakalářská práce. Bankovní institut VŠ, Praha 2013, s. 39.

⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník komentář, I. Díl. 1..* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 465–468.

⁶⁹ Beccaria je považoval za významnější než formu zavinění. Viz SKŘIVAN, V. Dílo Beccariovo „O zločinech a trestech“. *Právník.* roč. VIII. V Praze: Ed. Grégr, 1869, s. 269.

⁷⁰ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní.* Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všeherd", 1934, s. 181.

⁷¹ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní.* Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všeherd", 1934, s. 181.

⁷² MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní.* Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všeherd", 1934, s. 181.

obecné části tohoto trestního kodexu, tedy byly zařazeny zvlášť pro zločiny⁷³ a zvlášť pro přečiny a přestupky.⁷⁴ Navíc byly tyto normy do určité, byť nikoliv zásadní, míry odlišné.⁷⁵

Obdobně jako dnes rozlišujeme obecné polehčující okolnosti⁷⁶ na ty dané a) osobou a jednáním pachatele, b) ty podle objektivní stránky trestného činu, c) subjektivní stránky, d) ostatní,⁷⁷ rozlišoval v případě zločinů Trestní zákon z roku 1852 dva typy obecných polehčujících okolností, které byly upraveny v tomto přepisu. a) První skupina vyplývala ze zvláštních vlastností pachatele, b) druhá pak souvisela s povahou skutku, který byl pachateli kladen za vinu.⁷⁸ Mezi prvními byly podle § 46 Trestním zákoně z roku 1852 vypočteny: „(a) když pachateli není ještě dvacet let, když jest slabého rozumu⁷⁹, nebo když jeho vychování bylo velmi zanedbáno; (b) když před zločinem byl bezúhonného chování; (c) když spáchal zločin na něčí ponouknutí⁸⁰, ze strachu, nebo z poslušnosti; (d) když se dal k zločinu strhnouti v prudkém hnutí mysli, vzniklém z obyčejného citu lidského;⁸¹ (e) když spíše pro příležitost, z cizí nedbalosti se mu nahodivší, k zločinu byl přilákán, než sám s obmyslem napřed rozváženým k tomu se odhodlal; (f) když se svěsti dal k zločinu tísnící ho chudobou; (g) když se snažil s účinnou horlivostí škodu způsobenou napravití nebo dalším zlým následkům zabrániti; (h) když se sám udal a k zločinu doznal, ač mohl snadno utéci, nebo neprozrazen zůstat; (i) když jiné skryté zločince vyjevil a k jich postavení před soud příležitost a prostředky na ruku dal, k) když po delší čas v důsledku jím nezaviněného prodloužení vyšetřování zadržován byl.“⁸² b) Druhá skupina polehčujících okolností daných povahou skutku byla upravená v § 47 Trestním zákoně z roku 1852 a byla podstatně užejí vymezená: „(a) zůstalo-li při pokusu, v té míře, jak daleko ještě bylo od pokusu k dokonání zločinu; (b) spáchán-li zločin s dobrovolným zdržením se způsobení větší škody, k čemuž byla příležitost; (c) je-li škoda ze zločinu vzniklá nepatrná, nebo dostal-li poškozený úplnou náhradu nebo zadostiučinění.“

Pro přečiny a přestupky byly obecné polehčující okolnosti v českých zemích vymezeny podobně, byť poněkud užejí, když § 264 Trestního zákona z roku 1852 stanovil následující obecné polehčující okolnosti při trestání přečinů: „a) je-li viník věku blízkého nedospělosti, slabšího rozumu nebo velmi zanedbaného vychování; b) když prve vedl bezúhonný život; c) byl-li sveden od jiných; d) jednal-li ze strachu nebo z předsudku co do úcty k někomu, nebo; e) v prudkém hnutí mysli, nebo; f) byv k tomu pohnut nouzí; g) když zůstal při pokusu, ačkoliv čin trestný mohl dokonati, větší užitek z něho míti anebo větší škodu způsobiti, nebo; h) když si přivlastnil jen menší užitek, nebo; i) dobrovolně se zdržel od způsobení větší škody; j) hleděl-li škodu dle své možnosti napravit; k) když při výslechu z vlastního popudu vyjevil okolnosti takové, jichž oznámení způsobilo, že škoda, jež nastati měla, docela byla odvrácena nebo zmenšena.“

⁷³ § 46 a násl. Trestního zákona z roku 1852.

⁷⁴ § 264 a násl. Trestního zákona z roku 1852.

⁷⁵ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 497.

⁷⁶ V ČR jsou obecné polehčující okolnosti upraveny v § 41 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Nový slovenský trestní zákoník – zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, obsahuje obecné polehčující okolnosti v ustanovení § 36.

⁷⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník komentář, I. Díl*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 465–468.

⁷⁸ Stejně členění obecných polehčujících okolností existuje dodnes v anglosaském typu právní kultury, např. v trestním právu Anglie a Walesu. Viz ROBERTS, J. V. Aggravating and mitigating factors at sentencing: towards greater consistency of application. *The Criminal law review*. Issue 4 (2008), p. 274.

⁷⁹ Ale ještě nešlo o intenzitu vylučující trestní odpovědnost z důvodu nesvéprávnosti.

⁸⁰ Tj. byl k činu naveden.

⁸¹ I dnes má prudké hnutí mysli vliv na posuzování trestného činu z hlediska závažnosti. Viz KRATOCHVÍL, J. *Nejzávažnější trestné činy v České republice*. Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě. Fakulta veřejných politik. Ústav veřejné správy a sociální politiky, 2023, s. 25 a 84.

⁸² Tzv. déletrvající nezaviněná vazba.

Na první pohled by bylo možné konstatovat, že i přes odlišné znění úpravy pro zločiny a pro přečiny a přestupky se okruh obecných polehčujících okolností v českých zemích do značné míry překrýval, nicméně při zevrubnější analýze lze vnímat jisté rozdíly. V případě přečinů a přestupků např. v Trestním zákoně z roku 1852 nenalezneme explicitně vyjádřenou obecnou polehčující okolnost spočívající v nepatrnosti způsobené škody, kterou bylo zřejmě potřeba zdůraznit v případě závažnější kriminality. Již na tomto místě se sluší upozornit, že bývalá uherská úprava i praxe s významem způsobené škody pracovala výrazněji. Stejně tak nefigurovala v normativitě českých zemí 1918–1938 u přečinů a přestupků jako polehčující okolnost ani dobrovolné doznání či vydání spolupachatele anebo plynutí času, ovšem praxe zde dovozovala tyto okolnosti u méně závažných trestněprávních deliktů jako u zločinů.⁸³

Na druhou stranu je potřeba připomenout, že dobová doktrína se shodovala na demonstrativním charakteru výčtů obecných polehčujících okolností.⁸⁴ Na základě uvážení různých kolaterálních skutečností tedy teoreticky mohli soudci v konkrétní věci identifikovat rovněž další okolnosti. Jurisprudence již v době monarchie dovodila obecnou přitěžující zásadu, podle níž přitěžující skutečností bylo, čím delší byla příprava, čím větší byla způsobená škoda, čím méně opatření bylo možných k jejich odvrácení, čím více povinností se porušilo. A tedy situace přesně opačná s sebou *a contrario* přinášela obecný polehčující princip, který byl ostatně uveden u zločinů jako obecná polehčující okolnost v Trestním zákoně z roku 1852. Tj. polehčující byla bagatelní škoda, malý počet porušených povinností (v zásadě jediná) nebo jednání v afektu, bez rozmyslu.⁸⁵ Je třeba uvést, že obecná polehčující okolnost podle § 46 písm. k) Trestního zákona z roku 1852, tzn. výkon déletrvající nezaviněné vyšetřovací vazby, byla z výčtu obecných polehčujících okolností vyřazena novelou č. 141/1912 ř. z.⁸⁶

V obecné rovině lze rovněž uzavřít, že obecné polehčující okolnosti podle rakouského Trestního zákona z roku 1852 se svým obsahem oproti starším úpravám již blížily pojetí tohoto institutu v současném právu SR a ČR.⁸⁷ Ve vztahu ke zkoumané materii je zajímavé, že na rozdíl od dnešní úpravy,⁸⁸ nenalezneme v rakouském Trestním zákoně z roku 1852 jako polehčující okolnost exces, ať už intenzivní (tj. nepřiměřenost nutné obrany, u krajní nouze bylo nebezpečí možno odvrátit jinak či následek stejně závažný či závažnější)⁸⁹ anebo extenzivní (např. útok či nebezpečí netrvalo, nehrozilo) z okolností vylučujících protiprávnost. Nicméně dobová judikatura vytvořila ve vztahu k excesům z okolností vylučujících bezprávnost stejné závěry, které má dnešní právní úprava⁹⁰ a mezi obecné polehčující okolnosti je zařadila.

Stejně jako v případě samotného výčtu obecných polehčujících okolností byla v Trestním zákoně z roku 1852 duální právní úprava pro zločiny na straně jedné a pro přečiny a přestupky na straně druhé

⁸³ Podrobněji viz dále v textu.

⁸⁴ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935, s. 113.

⁸⁵ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 227.

⁸⁶ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935, s. 114.

⁸⁷ § 41 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 272 a 278.

⁸⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 278.

⁹⁰ Stanovil to např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. Tk VI 84/30, kdy poškozený obviněného napadl, tlačil mu hlavu mezi koňská kopyta, obviněný se nejprve bránil, ale svým dalším jednáním pak meze nutné obrany překročil. Toto rozhodnutí bylo neúspěšně napadeno zmateční stížností i odvoláním u Nejvyššího soudu. Viz Národní archiv, fond 455 Nejvyšší soud, karton 1520, rozsudek Nejvyššího soudu Zm I 734/30.

zakotvena i pro příslušná aplikační pravidla těchto okolností. Při volbě konkrétního trestu podle § 48–55, resp. § 265–267 Trestního zákona z roku 1852 mělo být nejprve zváženo, zda polehčujícím okolnostem nekonkurují nějaké okolnosti přitěžující. Přihlíženo bylo k jejich počtu i k významu, tzn. ke kvantitativnímu i kvalitativnímu kritériu. I přes odlišnou tezi právní vědy, která uváděla, že převaha obecných polehčujících či přitěžujících okolností je dána jejich významem a nikoliv počtem,⁹¹ je třeba říci, že z výsledků naší sondy vyplynulo,⁹² že v praxi bylo spíše určující kvantitativní kritérium a kvalitativní kritérium převahy se užilo jedině při jednoznačném, jednoduše identifikovatelném rozdílu v závažnosti polehčujících či přitěžujících okolností. V případě, že byl počet a význam polehčujících a přitěžujících okolností stejný, okolnosti se navzájem „vykrátily“ a neměly pak při stanovení výše trestu vliv. Při převaze jedné, resp. druhé pak mělo dojít ke zmírnění nebo případně zostření uděleného trestu.⁹³

V případě trestu smrti za zločin mělo z hlediska výše trestu dle § 52 Trestního zákona z roku 1852 význam použití obecných polehčujících okolností pouze u odsouzeného, který nedovršil 20 let věku. Takovému odsouzenému měl být namísto absolutního trestu udělen trest žaláře nebo těžkého žaláře na 10 až 20 let. V ostatních případech trestu smrti byly sice polehčující okolnosti v rozsudku uvedeny, ovšem, vzhledem ke kapitálnímu charakteru tohoto trestu, neměly žádný dopad. Trest smrti se bez dalšího vykonal. U jiných druhů trestů byl příslušný soud podle § 53 v případě zločinů, resp. § 265 Trestního zákona z roku 1852 v případě přečinů a přestupků povinen určit trest podle polehčujících okolností v rámci zákonné relativně určité trestní sazby, a to tak, že měla být v rámci zákonného rozmezí výše trestu snížena.

Z hlediska zmírnění následků nepřiměřené tvrdosti trestní represe byla již v samotném normativním znění Trestního zákona z roku 1852 obsažena ustanovení § 54 a § 266 a 328,⁹⁴ podle nichž bylo při kumulaci více (či významnějších) polehčujících okolností a za předpokladu očekávatelné napravitelnosti pachatele možné, nebyl-li za zločin uložen trest odnětí svobody delší než 5 let, snížit žalář o jeden stupeň a zkrátit trest blíže určeným způsobem i pod spodní hranici zákonné trestní sazby, dokonce i pod 6 měsíců, což byla minimální hranice sazby u zločinů, tj. jedno z jejich definičních kritérií, odlišujících je od jiných druhů trestněprávních deliktů v rámci zákonné tripartice. Pokud u zločinů byl uložen trest žaláře v rozmezí 5–10 let, nebylo možné mimořádně snížit trest pod 1 rok, při rozsudku odsuzujícího k 10–20 letům žaláře či na doživotí nebylo možné mimořádně snížit trest pod 3 roky.⁹⁵

Uplatnění mimořádného snížení trestní sazby pak bylo v období 1. Československé republiky vyloučeno v případě trestu smrti,⁹⁶ dále v případě určitých zločinů stíhaných podle zákona č. 568/1919 Sb. z. a n. z 17.10. 1919, o válečné lichvě, Zákona na ochranu republiky, a zákona č. 134/1885 ř. z. z 25. 5. 1885, o třaskavinách,⁹⁷ který byl po roce 1923 přílohou Zákona na ochranu republiky. Zde je možné doplnit, že Zákon na ochranu republiky byl unifikačním vedle sjednocení právní úpravy trestných činů proti státu, jeho představitelům a orgánům, trestů za ně a souvisejících otázek též v tom ohledu, že paragraf 43

⁹¹ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 227.

⁹² Viz dále v textu.

⁹³ § 48 a 265 Trestního zákona z roku 1852.

⁹⁴ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 23. Podle statistik do r. 1918 nebylo takových mimořádných zmírnění mnoho. Prušák, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, s. 232.

⁹⁵ MÍŘICKÁ, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všehrd", 1934, s. 247.

⁹⁶ MÍŘICKÁ, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všehrd", 1934, s. 248–249.

⁹⁷ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: J. Gusek, 1926, s. 62–63.

Zákona na ochranu republiky rozšířil platnost zákona č. 134/1885 ř. z. z 25. 5. 1885, o třaskavinách ve znění přílohy Zákona na ochranu republiky s výjimkou § 11 i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Výrazem snahy o jistou humanizaci trestních sankcí pak bezpochyby bylo též ustanovení § 55 Trestního zákona z roku 1852, které umožňovalo snížit trest žaláře vzhledem k rodinným poměrům odsouzeného, pokud by vyšším trestem vzešla rodinným příslušníkům odsouzeného důležitá škoda (v praxi zejm. protože byly ostatní členové a členky rodiny závislí na výživě od něho) i pod zákonem stanovenou minimální půlroční hranici. Zmírnění přitom bylo vedeno nikoliv ohledy na odsouzeného, ale na jeho nevinné rodinné příslušníky. Toto zmírnění bylo ovšem současně „vykoupeno“ delším trváním zostření trestu.

U nedospělých do 10 let věku se trestné činy trestaly jen doma či ve škole,⁹⁸ tzn. nebyly trestné. U nedospělých ve věku 11–14 let se jejich zločiny posuzovaly jen jako přestupky⁹⁹ a podle § 271 Trestního zákona z roku 1852 se při ukládání trestů přihlíželo k okolnostem: a) závažnost a povaha (druh) trestného činu, b) věk blízký dospělosti, c) subjektivní stav pachatele, např. zda při činu i ve svém předchozím životě dával najevo zlý úmysl, vůli, chtěl způsobit škodu nebo dával najevo nenapravitelnost.

Co se týče právní úpravy obecných polehčujících (i přitěžujících) okolností v předpisech trestného práva hmotného platného na území Slovenska a Podkarpatské Rusi v letech 1919–1938, je třeba konstatovat, že koncepčně se tato úprava zásadně lišila od juristické regulace v českých zemích. Obecné polehčující okolnosti totiž nebyly žádným způsobem, a to ani demonstrativně, v zákoně definované či identifikované. Ani zákonný článek V/1878, trestní zákon o zločinech a přečinech, ani zákonný článek XL/1879, o přestupcích, ani žádný jiný právní předpis do roku 1918 přímo ani nepřímo neuváděly, co je možné za takové okolnosti považovat. Trestní zákon z roku 1878 pouze počítal s jejich existencí a uplatněním v rozhodovací praxi soudů.

Zásady pro jejich aplikaci totiž v právních předpisech platných a účinných na Slovensku a v Podkarpatské Rusi vymezeny byly. Vymezení tohoto právního institutu ve slovensko-podkarpatské části Československa tak bylo zcela ponecháno na úvaze soudce interpretujícího a aplikujícího právo v každé jednotlivé věci.¹⁰⁰ Soudce v konkrétním případě posuzoval, co jde k dobru obviněného a mohl přihlížet ve slovenské, event. karpatoruské praxi zejm. k motivu, smýšlení, způsobu života, prostředí, výchově, hospodářským a osobním poměrům obviněného apod.¹⁰¹ Na rozdíl od výše zmíněné bývalé rakouské úpravy naopak neznalo bývalé uherské trestní právo normativně ohledy na bezvinnou rodinu, ale judikatura přihlížela např. k chudobě a výtěžným poměrům obviněného¹⁰² a, jak ukázala naše sonda, v letech 1918–1938 soudní rozhodovací praxe o na Slovensku kritérium rodiny a péče o ní jako obecné polehčující okolnosti přijala.¹⁰³ Nicméně i tak zde lze spatřovat ne jen subtilní rozdíl oproti obecným polehčujícím okolnostem v českých zemích.

Vzhledem k výše řečenému můžeme u druhů obecných polehčujících okolností na té části teritoria tehdejšího Československa, kde platilo bývalé uherské právo, hovořit o čistě volném soudním

⁹⁸ § 237 Trestního zákona z roku 1852.

⁹⁹ § 269 písm. a) Trestního zákona z roku 1852.

¹⁰⁰ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné.* Kroměříž: J. Gusek, 1926, s. 61.

¹⁰¹ SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního.* Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920, s. 94–95.

¹⁰² SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního.* Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920, s. 96.

¹⁰³ Viz dále v textu.

rozhodování. Trestněprávní normativita pak byla pro judikaturní aplikaci důležitá v tomto případě až po identifikaci obecných polehčujících okolností, při jejich praktickém uplatnění. Z ustanovení § 91 a 92 Trestního zákona z roku 1878 je zřejmé, že poměr obecných polehčujících okolností sehrával rozhodnou úlohu při stanovení výše trestu. V § 21 Zákona o přestupcích z roku 1879 se dokonce v případě převahy polehčujících okolností, připustila změna způsobu potrestání. V takovém případě bylo možné namísto odnětí svobody uložit peněžitý trest.¹⁰⁴ O tom bude ještě podrobněji pojednáno v textu.

Rozdíl v trestním právu českých zemí a Slovenska a Podkarpatské Rusi lze ohledně obecných polehčujících okolností vidět též u institutu krajní nouze (Čechy, Morava, Slezsko), resp. tísně (Slovensko, Podkarpatská Rus), tedy primárně okolností vylučujících protiprávnost (což byla tehdy varianta důvodů beztrestnosti). Tíseň zakotvená v § 80 Trestního zákona z roku 1878 byla značně zúžena oproti krajní nouzi dle § 2 písm. g) Trestního zákona z roku 1852 a byla beztrestná, když šlo o jednání směřující k ochraně života osoby jednající v tísní či jeho rodinných příslušníků, přičemž nebezpečí vzniklo nahodilo nebo nebylo možné odvrátit jinak.¹⁰⁵ V odlišných případech, jež by ještě v dobovém českém právu byly zahrnuty mezi případy krajní nouze, mohlo jít na Slovensku a v Podkarpatské Rusi o obecnou polehčující okolnost.

V této souvislosti lze zmínit i odlišné posouzení trestnosti pokusu trestného činu, tj. nedokonaného jednání, naplňujícího skutkovou podstatu trestného činu v určité, nedokončené fázi jednání. Zatímco trestní právo hmotné, platné na území Čech, Moravy a Slezska v rocích 1918–1938 pokus chápalo při ukládání trestu jako obecnou polehčující okolnost,¹⁰⁶ na území Slovenska a Podkarpatské Rusi se ve stejném čase pokus zločinu trestal pouze tehdy, pokud pachatel od jeho dokonání sám neupustil, pokus přečinu se trestal jen tam, kde to zákon jednak výslovně stanovil, nadto vždy mírněji než dokonaný přečin a bylo možné snížení i pod nejnížší hranici sazby a uložit jiný druh trestu, příp. beztrestný byl při upuštění od dokonání a při odvrácení následků činu pachatelem před odhalením u přestupků nebyl trestný vůbec.¹⁰⁷¹⁰⁸ Avšak některé nové československé zákony zavedly i na Slovensku trestnost pokusu i u některých přestupků.¹⁰⁹

Zmínit lze výše zmíněnou tzv. profesorskou osnovu nového trestního zákona, v němž postupně převážila koncepce účelového trestu. Podle jejího § 64 měl soud vyměřit trest v mezích trestní sazby podle zavinění. Při stanovení výše trestu měl soudce čin posuzovat komplexně a brát v úvahu, nejen vinu, nýbrž i pohnutky činu, nebezpečnost viníka, jeho dosavadní život, jeho chování po činu, zvláště zda se snažil zamezit nebo napravit škodu, jakož i na účel trestu a jeho pravděpodobné účinky. Tedy by byl větší důraz kladen i na sociální dopady činu, na jeho nebezpečnost.¹¹⁰

Určité změny ohledně obecných okolností důležitých pro trestnost jednání či pro výměru trestu přinesl Zákon na ochranu republiky. Na rozdíl od obecných přitěžujících okolností¹¹¹ a od okolností

¹⁰⁴ SLÁVIK, M. *Trestný zákonník o priestupkoch, obsažených v zákonných článkoch uhorských, menovite: XL: 1879. ATD.* Myjava: Tlačou a nákladom Daniela Pažického, 1923, s. 11.

¹⁰⁵ SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního.* Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920, s. 87.

¹⁰⁶ Např. § 47 písm. a) a 264 písm. g) Trestního zákona z roku 1852. Z judikatury viz např. Viz Národní archiv, fond 455 Nejvyšší soud, karton 1519, rozsudek Nejvyššího soudu Zm I 623/31.

¹⁰⁷ § 65–67 Trestního zákona z roku 1878 a § 26 alinea 2 Zákona o přestupcích z roku 1879.

¹⁰⁸ Též viz BARTOŠOVÁ, S. *Změny v trestním právu v první ČSR.* Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Právnická fakulta, Plzeň, 2014, s. 5–6.

¹⁰⁹ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice: právo hmotné.* V Kroměříži: J. Gusek, 1926, s. 30.

¹¹⁰ MIŘIČKA, A. *Základní hlediska příprav československých přípravných osnov trestního zákona. Věstník Československé společnosti pro právo trestní.* Roč. III. č. 1–2. (1927), s. 17 a 19.

¹¹¹ § 28 al. 1 Zákona na ochranu republiky.

způsobujících beztrestnost¹¹² však Zákon na ochranu republiky nezavedl další úpravu obecných polehčujících okolností.¹¹³ Co se týče zmírnění trestu, umožnil Zákon na ochranu republiky, u zákonné sazby těžkého žaláře nejméně 5 let zmírnění trestu, ovšem nejméně žalář 1 roku, a při zákonné sazbě těžkého žaláře minimálně 10 letého, musela být při zmírnění uložena sankce nejméně žaláře v délce 3 let. Místo doživotního těžkého žaláře nebylo možné uložit mírnější trest odnětí svobody než 10 let těžkého žaláře. U zločinu vraždy ústavních činitelů¹¹⁴ soud mohl rozhodnout o nahrazení trestu smrti doživotním těžkým žalářem, resp. káznici.^{115;116}

Zákon o soudnictví nad mládeží a na něj navazující dobová jurisprudence a judikatura za obecnou polehčující okolnost zavedly rovněž věk. Nedospělci od 10 do 14 let¹¹⁷ neměli přestupky a přečiny trestány právem, bylo však možné jim uložit léčebná či výchovná opatření – pokárat je, potrestat je v rodině či škole, umístit do rodiny či ústavu nařídít ochranný dozor nebo ochrannou výchovu.¹¹⁸ Jejich zločiny byly posuzovány jako přestupky a nedospělec v takovém případě mohl být umístěn do polepšovny.¹¹⁹ Rozhodující přitom byla schopnost osoby rozpoznat závažnost činu. Např. J. Prušák jako příklad k rozpoznání závažnosti činu nedospělými uváděl hranici 200,- K staré měny.¹²⁰ Nedospělý starší 12 let u činu, na který zákon stanovil trest smrti nebo doživotní ztráty svobody mohl dostat nařízenou ochrannou výchovu v polepšovně či mohl být umístěn do ústavní léčby¹²¹ Osoby, které v době spáchaného činu dovršily 14, ale nedokonalý 18 roku svého věku náleželi mezi mladistvé. U mladistvých byl Zákonem o soudnictví nad mládeží zaveden nový důvod beztrestnosti, totiž jejich značná mentální (výchovná) zaostalost v době činu, kvůli níž nemohla taková osoba rozpoznat trestnost činu nebo ovládat a řídit své jednání podle správného rozpoznání.¹²²

Za nové obecné polehčující důvody u mladistvého podle Zákona o soudnictví nad mládeží, při kterých mohl soud dokonce rozhodnout o upuštění od potrestání, lze označit skutečnost, když se jednalo a) o čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil z nerozváženosti, nebo pod vlivem jiné osoby, nebo pokud byl k činu sveden příležitostí nebo hospodářskou tísní, b) dopustil-li se činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů, c) pokud by uložený trest byl nepatrný, ať už by se jednalo o trest peněžitý nebo na svobodě.¹²³

Vedle obecné úpravy užití polehčujících okolností obsažené v trestních kodexech v českých zemích i na Slovensku a změn ohledně zásady věku, kterou s sebou přinesl Zákon o soudnictví nad mládeží, stojí za povšimnutí zejména přijetí další zvláštní československé úpravy týkající se polehčujících okolností v Zákoně o trestu smrti z roku 1934. Tento zákon byl z pohledu humanizace trestání velmi významný, neboť stanovil, že při převaze polehčujících okolností se trest smrti, který mohl být uložen v českých zemích za 6 skutkových podstat trestných činů, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jen za tři, z nichž

¹¹² § 27 Zákona na ochranu republiky.

¹¹³ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935, s. 113.

¹¹⁴ § 7 Zákona na ochranu republiky.

¹¹⁵ § 28 Zákona na ochranu republiky.

¹¹⁶ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935, s. 113.

¹¹⁷ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Věšhrd, 1912, s. 77.

¹¹⁸ § 1, 11 a 12 Zákona o soudnictví nad mládeží.

¹¹⁹ MÍŘÍČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Věšhrd", 1934, s. 60.

¹²⁰ PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Věšhrd, 1912, s. 77.

¹²¹ § 1 odst. 3 Zákona o soudnictví nad mládeží.

¹²² § 2 odst. 2 Zákona o soudnictví nad mládeží.

¹²³ § 6 Zákona o soudnictví nad mládeží.

navíc jedna byla rozšířením působnosti na území Slovenska a Podkarpatské Rusi až po roce 1923.¹²⁴ V případě zjištění polehčujících okolností podle obecné úpravy v Trestním zákoně z roku 1852 umožnil Zákon o trestu smrti uložit namísto trestu smrti trest žaláře na 15 až 30 let, případně na doživotí ve zvláštním případě odsouzení podle zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky.¹²⁵

Došlo tak zejména ke zmírnění dosavadního rigorózního ustanovení § 52 Trestního zákona z roku 1852 účinného v českých zemích, neboť do účinnosti Zákona o trestu smrti nebylo s výjimkou mladých pachatelů možné v českých zemích mimořádně snížit trest smrti.¹²⁶ Naproti tomu na území Slovenska a Podkarpatské Rusi měly již do té doby pravomoc změnit trest smrti na trest na svobodě v diskreční pravomoci soudy. Podle § 91 uherského Trestního zákona z roku 1878 měl při převaze polehčujících okolností soud uložit místo trestu smrti trest doživotní káznice. Podle § 92 Trestního zákona z roku 1878 nadto platilo, že pokud polehčující okolnosti byly takového významu anebo nebo v takovém počtu, že by se i trest doživotní káznice jevil nepřiměřeně přísným, mohl soud rozhodnout o změně výkonu a také místo vězení peněžitý a namísto trestu smrti káznice nejméně 15 let a doživotí aspoň 10 let.¹²⁷ Můžeme tedy konstatovat, že přijetím Zákona o trestu smrti došlo k dalšímu posílení důležitosti polehčujících okolností v československém právním řádu na normativní úrovni, kdy jejich existence odůvodňovala upuštění od absolutního trestu.

1.3. Mimořádné zmírnění trestu v konkrétní věci v právním dualismu 1. ČSR

Jednou z důležitých otázek, spojených v letech 1918–1938 s obecnými polehčujícími okolnostmi v československém právním dualismu, byla problematika mimořádného snížení trestní sazby, kdy při splnění zákonem daných předpokladů mohl soud po řádném uvážení rozhodnout o mimořádném snížení trestní sazby. Tento institut lze vnímat jako významný nástroj humanizace trestního práva a zmírnění tvrdosti norem. V podmínkách nově ustavené Československé republiky bylo mimořádné snížení trestní sazby využíváno podle aplikovaných zásad. Podle těchto zásad platilo, že: „Podle obojího trest. zák. je hořejší hranice sazby nepřekročitelná. Zato oba zákony dovolují, aby, mají-li okolnosti

¹²⁴ V českých zemích byl trest smrti možný uložit za zločin dokonané vraždy dle § 134 Trestního zákona z roku 1852, a to pro pachatele, sjednatele a přímého účastníka (§ 136 tr. z.); zločin loupežného zabití pro všechny, kdož k usmrcení spolupůsobili dle § 141 Trestního zákona z roku 1852, pro zločin veřejného násilí zlomyslným poškozením cizího majetku (§ 85 Trestního zákona z roku 1852.), když jím byla způsobena smrt člověka a pachatel to mohl předvídat (§ 86 Trestního zákona z roku 1852), za zločin veřejného násilí zlomyslným jednáním neb opominutím za okolností zvláště nebezpečných (§ 87 Trestního zákona z roku 1852), když jím byla způsobena smrt člověka a pachatel mohl takový důsledek předpokládat (§ 88 Trestního zákona z roku 1852); za zločin zhárství (§ 166 Trestního zákona z roku 1852), když v důsledku požáru někdo přišel o život a žhář opět takový důsledek mohl předpokládat (tj. z nedbalosti), nebo když požár byl způsoben zvláštním sročením, davem, jehož cílem byl vandalismus (§ 167 písm. a) Trestního zákona z roku 1852); a za zločin podle § 4 zákona o třaskavinách č. 134/1885 ř. z. (v autentickém znění podle přílohy Zákona na ochranu republiky), jehož se dopustil ten, kdo úmyslně ohrozil vlastnictví, zdraví nebo život jiného tím, že použil výbušniny při trhacích pracích a stejně jako při zhárství měl čin za následek smrt člověka a pachatel takový výsledek měl a mohl předvídat. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi to byly zločin vraždy podle § 278 Trestního zákona z roku 1878, a to pro pachatele a návodce (§ 71 Trestního zákona z roku 1878), také zločin podle § 4 zákona o třaskavinách platného díky § 43 Zákona na ochranu republiky, jehož byl přílohou, také na Slovensko a Podkarpatskou Rus, zločin úmyslného neplnění smluvních povinností pro účely branné moci, vojenských nemocnic atd., došlo-li k němu pletichami veřejných úředníků spojených s korupcí při uvedených dodávkových smlouvách, když byl tento čin spáchán za války a jeho následkem klesla bojeschopnost příslušníků ozbrojených sil do té míry, že došlo ke smrti člověka a pachatel mohl tento následek předvídat (§ 1, § 2 č. 6, §§ 5 až 7, § 8 odst. 2 zák. čl. XIX/1915). Viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech*. [online] [cit. 10.6.2024] Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/tisky/t1040_01.htm

¹²⁵ § 1 Zákona o trestu smrti.

¹²⁶ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: J. Gusek, 1926, s. 62.

¹²⁷ Viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech*. [online] [cit. 10.6.2024] Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/tisky/t1040_01.htm

polehčující převahu, soud vyměřil trest nižší, než činí dolejší hranice sazby (mimořádné zmírnění), ba aby zaměnil druh trestu, v zákoně stanovený, v méně přísný (přeměna, trestu).“¹²⁸

Zatímco nejvyšší hranici zákonného trestu soudy v daném období nesměly překročit, zákonné minimum výměry trestní sazby bylo možné ze zákona snížit a) při mimořádném zmírnění trestu, tj. v konkrétním případě, kdy podle posouzení soudu i nejnižší zákonný trest by byl vzhledem k (obvykle obecným) polehčujícím okolnostem příliš přísný, b) při přeměně trestu, k níž mohlo dojít tehdy, když se s ohledem na jiné okolnosti (zejména šlo o majetkové a rodinné poměry obviněného) než polehčující okolnosti, jako vhodnější jevílo uložení jiného trestu. I zde byla klíčovou úvaha soudce aplikujícího právo v konkrétní věci.¹²⁹

Podle Trestního zákona z roku 1852, platného a účinného i v letech 1918–1938 v českých zemích, bylo snížení trestní sazby pod dolní zákonnou mez možné v následujících případech:¹³⁰ a) u všech přečinů a přestupků při trestu vězení i při peněžitém trestu, a to i tehdy, byla-li částka vymezena zákonem absolutně určitě¹³¹, b) u zločinů s maximální zákonnou hranicí 5 let odnětí svobody, bylo možné mimořádné zmírnění pod dolní hranici sazby, minimálně však na 6 měsíců, c) u zločinů s trestem 5–10 let odnětí svobody pod zákonnou spodní hranici sazby, ale nikoliv kratší než 1 rok. V těchto třech uvedených případech mohl nastoupit i mírnější způsob trestu o stupeň, tj. místo tuhého vězení (běžné) vězení a místo těžkého žaláře žalář. d) U zločinů s trestem delším než 10 let odnětí svobody anebo s doživotním mohl být trest snížen trest i pod zákonnou sazbu, ale nikoli kratší než tři let. f) U zločinů podle zákona o třaskavinách č. 134/1885 ř. z. a podle Zákona na ochranu republiky, které byly oba účinné od roku 1923 i na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, nesměl být i v případě přípustnosti mimořádného snížení trestu místo doživotního žaláře uložen trest mírnější než 10 let těžkého žaláře.^{132 133}

Bývalý uherský Trestní zákon z roku 1878, který byl v letech meziválečného Československa nadále účinný na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, umožňoval při kvalitativní či kvantitativní převaze polehčujících okolností, pokud by i nejmírnější trest v zákonném limitu byl nepřiměřeně přísný mimořádné zmírnění trestu v kombinaci změny druhu trestu a snížení pod dolní zákonnou hranici sazby trestu. Namísto káznice mohl nastoupit trest žaláře, namísto žaláře vězení a namísto vězení peněžitý trest a to v nejnižší míře těchto trestů.¹³⁴ Namísto trestu smrti trest káznice minimálně v délce 15 let a namísto trestu doživotí aspoň 10 letá káznice.¹³⁵ Další polehčující důvody byly věk a fyzický stav obviněného, které měly vést i při absenci splnění svrchu psaných podmínek, k změně káznice na žalář, pokud by trest káznice byl příliš tvrdým.¹³⁶

Na rozdíl od snížení v rámci sazby při převaze polehčujících okolností, kde se psalo „*budiž trest vyměřen*“ a shodně jako při stanovení výše trestu podle obecných polehčujících a přitěžujících okolností se tedy uplatnil tzv. princip korekcionizace trestu, bylo mimořádné snížení trestu pod dolní hranici

¹²⁸ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné.* Kroměříž: J. Gusek, 1926, s. 61.

¹²⁹ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná.* V Praze: Spolek československých právníků "Všehrd", 1930. s. 138.

¹³⁰ Podle § 54 a 266 Trestního zákona z roku 1852 a § 338 zákona č. 119/1873 ř.z., trestní řád.

¹³¹ MIŘIČKA, A.: *Trestní právo hmotné: část obecná.* V Praze: Spolek československých právníků "Všehrd", 1930. s. 138.

¹³² § 28 odst. 3 a § 43 odst. 2 Zákona na ochranu republiky.

¹³³ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná.* V Praze: Spolek československých právníků "Všehrd", 1930. s. 138.

¹³⁴ § 92 Trestního zákona z roku 1878.

¹³⁵ § 92 Trestního zákona z roku 1878.

¹³⁶ § 93 Trestního zákona z roku 1878.

sazby v uvážení soudu, tzn. mohlo, tedy nemuselo k němu dojít. Přesto z naší sondy vyplývá, že se mimořádné zmírnění používalo velmi často, dokonce i v případech, kde se spíše mělo postupovat dle § 91 Trestního zákona z roku 1878, tedy mělo dojít ke zmírnění v rámci limitů relativně určitého trestu. V případě excesivní tvrdosti trestu s ohledem na věk a fyzický stav byla klíčová identifikace věku a fyzického stavu obviněného ve vztahu k trestu. To se dělo na základě úředních záznamů, resp. znaleckého posudku. Analogicky bylo mimořádné zmírnění trestu upraveno v zák. čl. XL/1879 o přestupcích, v jehož § 21 bylo stanoveno, že při převaze polehčujících okolností bylo možné namísto odnětí svobody uložit peněžitý trest.¹³⁷ Již výše v textu bylo uvedeno, že určité změny přinesly ohledně institutu mimořádného zmírnění trestu dále Zákon na ochranu republiky a Zákon o způsobu ukládání trestu smrti.

Naproti tomu však existovaly i okolnosti, pro které nebylo možné mimořádné snížení trestu uplatnit. Ty byly posléze, po přijetí několika československých zákonů, společně pro celou republiku. Jednalo se o případy a) osob starších 18 let pro zločin podle zákona č. 568/1919 Sb. z. a n. ze 17.10. 1919, o trestání válečné lichvy, s výjimkou případů, kdy takové jednání bylo zločinem pro recidivu přečinu předražování.¹³⁸ Jestliže zákon mimořádné zmírnění trestu umožňoval, nesměl být trest nižší než dolní výměra sazby za přečin téhož druhu, minimálně pak 14 dní. b) V některých případech trestných činů dle Zákonu na ochranu republiky¹³⁹ a jeho příloze zákonu č. 134/1885 ř.z.¹⁴⁰

V rámci mimořádného zmírnění trestu lze zmínit i možnost upustit od potrestání, jež československé právo v některých případech znalo již v letech 1918–1938. Konkrétně tomu bylo u tiskových trestněprávních deliktů. Ve slovenském (a karpatoruském) tiskovém právu mohl soud upustit od potrestání v případě vzájemné urážky na cti, splacené na místě a rovněž při urážce, ke které zaval podnět uražený vlastním vyzývacím nebo pohoršlivým chováním. Na území českých zemí byla tato možnost u tiskových deliktů zavedena unifikacním § 18 zákona č. 124/1924 Sb. z. a n. z 30.5. 1924, tzv. tiskovou novelou, v případě, že obviněný pro přečin proti bezpečnosti cti spáchaný periodickým tiskopisem, který neurážel soukromý nebo rodinný život žalobce, nabídnul uraženému při jednání o smíru z hlediska obsahu i formy přiměřené zadostiučinění a uražený nepřijal.¹⁴¹ Posouzení přiměřenosti i rozhodnutí o upuštění bylo zcela v diskreci rozhodujícího soudu a v takovém případě musel být zveřejněn výrok rozsudku i s přesně v něm vymezeným zněním omluvy.

Předběžný závěr

Výzkum normativní úpravy obecných polehčujících okolností v Československu letech 1918–1938 ukázal, že se tato juristická regulace vyvíjela v daném místě a čase společně s vývojem odvětví trestního práva, jeho klíčových právních předpisů, trestněprávní vědy i trestní politiky, resp. právního řádu jako celku. Tak se odlišně do roku 1918 vyvinula právní úprava v českých zemích, obsažená v předpisech rakouské části monarchie, zejm. v Trestním zákoně z roku 1852 a souvisejících obecně závazných normativních aktech a právní úprava na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Ačkoliv oba trestněprávní kodexy vycházely obecně z obdobných konstrukcí trestní politiky, první z řečených normativit obecné polehčující okolnosti alespoň demonstrativně vypočítávala a dávala tak rozhodujícím, interpretujícím a argumentujícím soudům, vzhledem k tehdejšímu, minimálně argumentačnímu, důrazu na význam

¹³⁷ WOREL, O., ETTTEL, J., MILOTA A. (upr.). *Uherský trestní zákoník*. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 1919, s. 107.

¹³⁸ § 16 zákona č. 568/1919 Sb. z. a n., o trestání válečné lichvy ve znění novel.

¹³⁹ § 28 odst. 2 a § 43 odst. 2 Zákonu na ochranu republiky.

¹⁴⁰ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všeherd", 1934, s. 188.

¹⁴¹ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice: právo hmotné*. V Kroměříži: J. Gusek, 1926, s. 62

sledování gramatického výkladu zákona,¹⁴² jednoznačné vodítko, když jim současně umožnila v konkrétním případě v rámci uplatnění obecných polehčujících okolností, široké uvážení, byť v limitech akcentu převahy polehčujících či přitěžujících okolností. Naproti tomu bývalé uherské zákony ponechávaly identifikaci i použití obecných polehčujících okolností při stanovení výše trestu zcela v diskreci aplikující justice, ačkoliv na druhou stranu význam převahy polehčujících okolností, zejm. za současného případného posouzení nepřiměřenosti trestu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, umožňovaly výraznější manipulaci s výší trestu.

Recepce práva po roce 1918 pak z hlediska normativity obecných polehčujících okolností znamenala v Československu nastolení notorietně známého právního pluralismu. Přestože došlo k evoluci a v některých elementech trestního práva i k sjednocování právní úpravy, v zásadě zůstala normativní podoba regulace identifikace a aplikace obecných polehčujících okolností v obou částech československého státu (české země na straně jedné a Slovensko a Podkarpatská Rus na straně druhé) i přes některá dílčí přiblížení (např. viz Zákon o trestu smrti, Zákon o soudnictví nad mládeží, tzv. tisková novela, v případě válečné lichvy apod.), pluralizována, byť právní věda a personální obsazení soudů představovaly jedny z faktorů, jež mohly v rámci tzv. živého práva toto ovlivnit. Problematika tzv. živého práva, tj. v konkrétních případech aplikovaného práva ohledně obecných polehčujících okolností však již bude předmětem druhého článku, na tento navazujícího a dotvářejícího výzkum tématu do kompaktního celku.

Použité informačné zdroje:

- ADAMOVÁ, K.; LOJEK, A.; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Právo*. Praha: Paseka, 2017. 752 s. ISBN 978-80-7432749-0.
- ANDRESKA, Z. Intersekcionalní přístup jako výzva feministické kritice práva a jeho úskalí. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právní věda. Od marxismu po behaviorální ekonomii*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 85–92. ISBN 978-80-7552-950-3.
- BÁRTA, M.; KOVÁŘ, M. a kol. *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha: Academia, 2017. 864 s. ISBN 978-80-200-2716-0.
- BARTOŠOVÁ, S. *Změny v trestním právu v první ČSR*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Právnická fakulta, Plzeň, 2014.
- BLAHO, P.; SKŘEJPEK, M.; VAŇKOVÁ, J.; ŽYTEK, J. (překlad a ed.). *Digesta, neboli Pandekty: vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: fragmenta selecta*. Svazek I. = Tomus I. Kniha I.–XV. = Liber I–XV. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 704 s. ISBN 978-80-246-3063-2.
- BLÁHOVÁ, I. et al. *Jménem republiky!: osm případů zvláště komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. 400 s. ISBN 978-80-87284-55-1.
- BLÁHOVÁ, I.; BLÁŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. 416 s. ISBN 978-80-87284-52-0.
- BLAŽKOVÁ, K. *Teorie soudcovského rozhodování se zřetelem k praxi českých soudů*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2021.

¹⁴² Ve shodě s identifikací Jana Wintra jazykový výklad zahrnuje využití obecného jazykového významu, legálních definic, použití synonym nebo jednoznačného vnímání a použití slov. Viz WINTR, J. *Metody výkladu (obecně, pravidla přednosti)*. In: SOBEK, T.; KOTÁSEK, J.; HAPLA, M. a kol. *Právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 230–231. ISBN 978-80-7400-954-9.

- BOBEK, M. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*. roč. 18, č. 6 (2010), s. 204–211. ISSN 1210-6410.
- BULÍN, H. ml. *Právní teorie a praxe*. Praha – Brno: Orbis 1932. 48 s.
- CAPÍKOVÁ, S. Sociologia práva v kontexte kritickej analýzy práva. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právna veda. Od marxismu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 24–42. ISBN 978-80-7552-950-3.
- DOBROVIČOVÁ, G.; BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M. (eds.). *Súdná moc v právnom štáte. Pocta Alexandrovi Bröstlovi k 70. narodeninám*. Košice: ŠafárikPress-Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta 2023. 499 s. ISBN 978-80-574-0206-0.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. [online] [cit. 10.6.2024] Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/tisky/t1040_01.htm
- GÁBRIŠ, T. *Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861: monografická štúdia a historickoprávny komentár*. 2. prepracované vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 508 s. ISBN 978-80-8078-601-4.
- GÁBRIŠ, T. Iusmarxizmus ako právny realizmus. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právna veda. Od marxismu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 24–42. ISBN 978-80-7552-950-3.
- GÁBRIŠ, T. Revízia vecného a záväzkového práva v procese unifikácie československého občianskeho práva v rokoch 1918–1938. In: DVOŘÁK, J; MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 105–129. ISBN, 97880-7357-753-7.
- GÁBRIŠ, T. Súčasnosť a budúcnosť kritických prístupov k právu? In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právna veda. Od marxismu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 93–112. ISBN 978-80-7552-950-3.
- GÁBRIŠ, T. Unifikácia rozhodovania o nárokoch proti štátu v prvej Československej republike (zákon č. 4/1918 Zb. z. a n.). In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 239–262.
- GÁBRIŠ, T. Unifikačné snahy v prvej ČSR a medzivojnovnej Európe. *Právněhistorické studie*. roč. 39, Praha: Karolinum, (2007), s. 193–208, ISSN 0079-4929
- GÁBRIŠ, T. Úvod. In: GÁBRIŠ, T. a kol. *Nedogmatická právna veda. Od marxismu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 9–15. ISBN 978-80-7552-950-3.
- HORÁK, O. Vznik Československa a recepcie práva. K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepcie právního řádu. *Právněhistorické studie*. roč. 38. č. 1. (2007), s. 153–169. ISSN 0079-4929.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. 1000 s. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELLINEK, G. *Die sozialetische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe*. 2. durchgesehene Auflage. Berlin: Verlag von O. Häring, 1908. 139 s.
- JHERING, R. von. *Der Kampf ums Recht*. Wien: Verlag der G. J. Manzschens Buchandlung, 1872. 42 s.
- KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935. 337 s.
- KRATOCHVÍL, J. *Nejzávažnější trestné činy v České republice*. Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě. Fakulta veřejných politik. Ústav veřejné správy a sociální politiky, 2023.
- KREJČÍŘÍKOVÁ, K. Sankce a zákon o trestním soudnictví nad mládeží (č. 48/1931 sb. z. a n.). In: *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2010, s. 1132–1140. ISBN 978-80-210-5151-5.

- KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*, Praha: Karolinum, 2002. 419 s. ISBN 80-246-0483-3.
- KÜHN, Z. Ideologie aplikace práva v době reálného socialismu. In: Bobek, M.; Molek, P.; Šimíček, V. (ed.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009, s. 60–92. ISBN 978-80-210-4844-7.
- KÜHN, Z. Právo tvorba soudcovská. In: GERLOCH, A., KYSELA, J., KÜHN, Z., WINTR, J., TRYZNA, J., MARŠÁLEK, P., BERAN, K. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI 2008, s. 86–110. ISBN 978-80-7357-362-1.
- KYSELA, J. Prosincová ústava v kontextu diachronní komparistiky. *Právník*. roč. 156, č. 12 (2017), s. 1043–1059. ISSN 0231-6625.
- LACLAVÍKOVÁ, M. Riešenie problému unifikácie a kodifikácie súkromnoprávných noriem v medzivojnovom Československu a Poľsku. In: SCHELLE, K. (ed.). *Vývoj právních kodifikací: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 187–219. ISBN 80-210-3610-9.
- LUBY, Š., Unifikační snahy v oblasti československého soukromného práva v letech 1918–1948. *Právní obzor*, roč. 50. č. 6 (1967), s. 571–586. ISSN 0032-6984.
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- Melzer, F. Právní jednání. In: MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2014, s. 471–474. ISBN 978-80-7502-003-1.
- MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: J. Gusek, 1926. 498 s.
- MIŘIČKA, A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Praha: Všehrd, 1911. 249 s.
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všehrd", 1934. 429 s.
- MIŘIČKA, A. Základní hlediska příprav československých přípravných osnov trestního zákona. In: *Věstník Československé společnosti pro právo trestní*. Roč. III. č. 1–2. (1927), s. 14–24.
- OBHLÍDALOVÁ, R. *Okolnosti polehčující a přitěžující*. Bakalářská práce. Bankovní institut VŠ, Praha 2013.
- ONDŘEJKOVÁ, J. *Vnější limity soudcovské interpretace a argumentace*. Praha: Leges 2018. 176 s. ISBN 978-80-7502-258-5.
- PAVLÍČEK, V. O kontinuitě a diskontinuitě. *Právní praxe*, roč. 41, č. 4 (1993), s. 190–198. ISSN 12100900.
- POUND, R. Law in Books and Law in Action. *American Law Review*, vol. 44, no. 1 (1910), p. 12–36.
- POVAŽAN, M. Trestné súdnictvo a trestné konanie po roku 1868 v Uhorsku. In: VOJÁČEK, L., SALÁK, P., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2013. VII. Soudy a soudnictví v historickém kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 224–241. ISBN 978-80-210-6814-8.
- PRINC, M. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848–1938 (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer 2015. 344 s. ISSN 978-80-7478-798-0.
- PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912. 249 s.
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. II. odůvodnění osnov*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.
- RAŠÍN, A. *Paměti Dra Aloise Rašína*. Praha: Lad. Rašín, 1929. 229 s.

- ROBERTS, J. V. Aggravating and mitigating factors at sentencing: towards greater consistency of application. *The Criminal law review*. Issue 4 (2008), p. 264–276. ISSN 0011-135X.
- SKÁLA, K. *Trestní soudnictví na Slovensku se zvláštním zřetelem k unifikaci zákonodárství trestního*. Bratislava: Ministerstvo pro správu Slovenska v Bratislavě, 1920. 139 s.
- SKŘEJPKOVÁ, P. Bemühungen um die Vereinheitlichung und Modernisierung des Privatrechts in der Tschechoslowakischen Republik in der Zwischenkriegszeit mit Bezug auf das ABGB. In: Dölemeyer, B.; Mohnhaupt, H. (hrsg.). *200 Jahre ABGB (1811-2011). Die österreichische Kodifikation im internationalen Kontext*. Frankfurt am Main: Klostermann, 2012, s. 255–276. ISBN 978-3-465-04141-2.
- SKŘIVAN, V. Dílo Beccariovo „O zločinech a trestech“. *Právnické roč.* VIII. V Praze: Ed. Grégr, 1869, s. 267–271, 314–317 a 343–348.
- SLÁVIK, M. *Trestný zákonník o priestupkoch, obsažených v zákonných článkoch uhorských, menovite: XL: 1879. ATD*. Myjava: Tlačou a nákladom Daniela Pažického, 1923. 246 s.
- STARÝ, M. Judikatura prvorepublikového Nejvyššího správního soudu týkající se neoprávněného užívání šlechtických jmen a titulů a deliktů obdobných. *Právnické listy*. roč. 2, č. 2 (2019), s. 23–31. ISSN 2533-736X.
- STARÝ, M. Právní trialismus Československé republiky: k otázce recepce německého práva. In: MIČKOVÁ, Z. (ed.). *100 rokov od vzniku ČSR: zborník príspevkov zo IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie "Banskobystrická škola právnych dejín", konanej v dňoch 22. –23. marca 2018 na pôde Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 70–79. ISBN 978-80-557-1490-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník komentář, I. Díl*. Praha: C. H. Beck, 2009. 1287 s. ISBN: 978-80-7400-109-3.
- ŠEJVL, M. Zásada úměrnosti v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího správního soudu. In: KOBER, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 263–302. ISBN 978-80-200-3193-8.
- ŠIMÁČKOVÁ, K.; HAVELKOVÁ, B.; ŠPONDROVÁ P. (eds.) a kol. *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. 1076 s. ISBN 978-80-7598-761-7.
- ŠOUŠA, J. Antonín Švehla a pozapomenuté diskuze, osnovy a návrhy realizovaných i nerealizovaných zákonodárných projektů jeho doby. *Právněhistorické studie*, roč. 53. č. 3 (2023), s. 149–167. ISSN 0079-4929.
- ŠOUŠA, J. jr. a kol. *Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023. 228 s. ISBN 978-80-246-5833-9.
- ŠOUŠA, J. jr. Normy, jejich výklad a aplikace v českých dějinách 18.–20. století aneb Namísto úvodu. In: ŠOUŠA, J. jr. a kol. *Zákony, zákoníky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích*. Praha: Karolinum, 2023, s. 10–25. ISBN 978-80-246-5833-9.
- ŠOUŠA, J. Pokusy o zavedení principu zásluhovosti do státní služby a další reformy v právní úpravě státního civilního úřednictva v letech 1918–1938. In: Kober, J. (ed.) a kol. *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 139–172. ISBN 978-80-200-3193-8.
- ŠOUŠA, J. *Právní úprava amnestie v letech 1918-1953 v českých zemích*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2019. 432 s. ISBN: 978-80-7415-192-7.
- ŠOUŠA, J. Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918–1938. In: MALÝ, K., Soukup, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1939) a jejich místo ve střední Evropě*. Sv. 2. Praha: Karolinum, 2010, s. 877–916. ISBN 978-80-246-1718-3.
- ŠTOPL, J. *Dualismus právního řádu v meziválečném Československu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno, 2021.

VEČEŘA, M. *Soudcovské dotváření práva*. In: Gerloch, A.; Wintř, J.; Tryzna, J. (ed.). *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk 2012, s. 221–234. ISBN 978-80-7380-388-9.

VEČEŘA, M.; HURDÍK, J.; HAPLA, M. a kol. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta 2015. 344 s. ISBN 978-80-210-8074-4.

VOJÁČEK, L. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 392 s. ISBN 978-80-7552-185-9.

WEYR, F. Příspěvek k theorii aplikace práva. In: *Časopis pro právní a státní vědu*. roč. 2. č. 3 (1919), s. 118–127.

WINTŘ, J. Metody výkladu (obecně, pravidla přednosti). In: SOBEK, T.; KOTÁSEK, J.; HAPLA, M. a kol. *Právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 221–250. ISBN 978-80-7400-954-9.

WOREL, O.; ETTTEL, J.; MILOTA, A. (upr.). *Uherský trestní zákoník*. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 1919. 176 s.

Archiválie

Národní archiv, fond 455 Nejvyšší soud, karton 1519.

Národní archiv, fond 455 Nejvyšší soud, karton 1520.